ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ശ്രീപരാശരമഹർഷിപ്രണീതേ ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ

॥ ഷഷ്ഠോംശഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

വിഷയസൂചീ

1 പ്രഥമോഽധ്യായഃ **2**

2 ദ്വിതീയോഽധ്യായഃ **9**

3 തൃതീയോഽധ്യായഃ **14**

4 ചതുർഥോഽധ്യായഃ **19**

5 പഞ്ചമോഽധ്യായഃ **25**

6 ഷഷ്ഠോഽധ്യായഃ **34**

7 സപ്തമോഽധ്യായഃ **40**

8 അഷ്ടമോഽധ്യായഃ **51**

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ പ്രഥമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീമൈത്രേയ ഉവാച

വ്യാഖ്യാതാ ഭവതാ സർഗവംശമൻവന്തരസ്ഥിതിഃ।
വംശാനുചരിതം ചൈവ വിസ്തരേണ മഹാമുനേ ॥ **1** ॥ 1

ശ്രോതുമിച്ഛാമ്യഹം ത്വത്തോ യഥാവദുപസംഹൃതിം।
മഹാപ്രലയസംജ്ഞാം ച കൽപാന്തേ ച മഹാമുനേ ॥ **2** ॥ 2

ശ്രീപരാശര ഉവാച

മൈത്രേയ ശ്രൂയതാം മത്തോ യഥാവദുപസംഹൃതിഃ।
കൽപാന്തേ പ്രാകൃതേ ചൈവ പ്രലയേ ജായതേ യഥാ ॥ **3** ॥ 3

അഹോരാത്രം പിതൃണാം തു
മാസോഽബ്ദസ്ത്രിദിവൗകസാം।
ചതുർയുഗസഹസ്രേ തു
ബ്രഹ്മണോ വൈ ദ്വിജോത്തമ ॥ **4** ॥ 4

കൃതം ത്രേതാ ദ്വാപരം ച കലിശ്ചേതി ചതുർയുഗം।
ദിവ്യൈർവർഷസഹസ്രൈസ്തു തദ്ദ്വാദശഭിരുച്യതേ ॥ **5** ॥ 5

ചതുർയുഗാണ്യശേഷാണി സദൃശാനി സ്വരൂപതഃ।
ആദ്യം കൃതയുഗം മുക്ത്വാ മൈത്രേയാന്ത്യം തഥാ കലിം ॥ **6** ॥ 6

ആദ്യേ കൃതയുഗേ സർഗോ ബ്രഹ്മണാ ക്രിയതേ യഥാ।
ക്രിയതേ ചോപസംഹാരസ്തഥാന്തേ ച കലൗ യുഗേ ॥ **7** ॥ 7

ശ്രീമൈത്രേയ ഉവാച

കലേസ്സ്വരൂപം ഭഗവൻവിസ്തരാദ്വക്തുമർഹസി।
ധർമശ്ചതുഷ്പാദ്ഭഗവാൻയസ്മിൻവിപ്ലവമൃച്ഛതി ॥ **8** ॥ 8

ശ്രീപരാശര ഉവാച

കലേസ്സ്വരൂപം മൈത്രേയ യദ്ഭവാംശ്ഛ്രോതുമിച്ഛതി।
തന്നിബോധ സമാസേന വർതതേ യൻമഹാമുനേ ॥ **9** ॥ 9

വർണാശ്രമാചാരവതീ പ്രവൃത്തിർന കലൗ നൃണാം।
ന സാമഋഗ്യജുർധർമവിനിഷ്പാദനഹൈതുകീ ॥ **10** ॥ 10

വിവാഹ്യ ന കലൗ ധർമ്യാ ന ശിഷ്യഗുരുസംസ്ഥിതിഃ।
ന ദാമ്പത്യക്രമോ നൈവ വഹ്നിദേവാത്മകഃ ക്രമഃ ॥ **11** ॥ 11

യത്ര കുത്ര കുലേ ജാതോ ബലീ സർവേശ്വരഃ കലൗ।
സർവേഭ്യ ഏവ വർണേഭ്യോ യോഗ്യഃ കൻയാവരോധനേ ॥ **12** ॥ 12

യേന കേന ച യോഗേന ദ്വിജാതിർദീക്ഷിതഃ കലൗ।
യൈവ സൈവ ച മൈത്രേയ പ്രായശ്ചിത്തം കലൗ ക്രിയാ ॥ **13** ॥ 13

സർവമേവ കലൗ ശാസ്ത്രം യസ്യ യദ്വചനം ദ്വിജ।
ദേവതാ ച കലൗ സർവാ സർവസ്സർവസ്യ ചാശ്രമഃ ॥ **14** ॥ 14

ഉപവാസസ്തഥായാസോ വിത്തോത്സർഗസ്തപഃ കലൗ।
ധർമോ യഥാഭിരുചിതൈരനുഷ്ഠാനൈരനുഷ്ഠിതഃ ॥ **15** ॥ 15

വിത്തേന ഭവിതാ പുംസാം സ്വൽപേനാഢ്യമദഃ കലൗ।
സ്ത്രീണാം രൂപമദശ്ചൈവം കേശൈരേവ ഭവിഷ്യതി ॥ **16** ॥ 16

സുവർണമണിരത്നാദൗ വസ്ത്രേ ചോപക്ഷയം ഗതേ।
കലൗ സ്ത്രിയോ ഭവിഷ്യന്തി തദാ കേശൈരലങ്കൃതാഃ ॥ **17** ॥ 17

പരിത്യക്ഷ്യന്തി ഭർത്താരം വിത്തഹീനം തഥാ സ്ത്രിയഃ।
ഭർത്താ ഭവിഷ്യതി കലൗ വിത്തവാനേവ യോഷിതാം ॥ **18** ॥ 18

യോ വൈ ദദാതി ബഹുലം സ്വം സ സ്വാമീ സദാ നൃണാം।
സ്വാമിത്വഹേതുസ്സംബന്ധോ ന ചാഭിജനതാ തഥാ ॥ **19** ॥ 19

ഗൃഹാന്താ ദ്രവ്യസംഘാതാ ദ്രവ്യാന്താ ച തഥാ മതിഃ।
അർഥാശ്ചാത്മോപഭോഗ്യാന്താ ഭവിഷ്യന്തി കലൗ യുഗേ ॥ **20** ॥ 20

സ്ത്രിയഃ കലൗ ഭവിഷ്യന്തി സ്വൈരിൺയോ ലലിതസ്പൃഹാഃ।
അൻയായാവാപ്തവിത്തേഷു പുരുഷാഃ സ്പൃഹയാലവഃ ॥ **21** ॥ 21

അഭ്യർഥിതാപി സുഹൃദാ സ്വാർഥഹാനിം ന മാനവാഃ।
പണാർധാർധാർദ്ധമാത്രേഽപി കരിഷ്യന്തി കലൗ ദ്വിജ ॥ **22** ॥ 22

സമാനപൗരുഷം ചേതോ ഭാവി വിപ്രേഷു വൈ കലൗ।
ക്ഷീരപ്രദാനസംബന്ധി ഭാവി ഗോഷു ച ഗൗരവം ॥ **23** ॥ 23

അനാവൃഷ്ടിഭയപ്രായാഃ പ്രജാഃ ക്ഷുദ്ഭയകാതരാഃ।
ഭവിഷ്യന്തി തദാ സർവേ ഗഗനാസക്തദൃഷ്ടയഃ ॥ **24** ॥ 24

കന്ദമൂലഫലാഹാരാസ്താപസാ ഇവ മാനവാഃ।
ആത്മാനം ഘാതയിഷ്യന്തി ഹ്യനാവൃഷ്ട്യാദിദുഃഖിതാഃ ॥ **25** ॥ 25

ദുർഭിക്ഷമേവ സതതം തഥാ ക്ലേശമനീശ്വരാഃ।
പ്രാപ്സ്യന്തി വ്യാഹതസുഖപ്രമോദാ മാനവാഃ കലൗ ॥ **26** ॥ 26

അസ്നാനഭോജിനോ നാഗ്നിദേവതാതിഥിപൂജനം।
കരിഷ്യന്തി കലൗ പ്രാപ്തേ ന ച പിണ്ഡോദകക്രിയാം ॥ **27** ॥ 27

ലോലുപാ ഹ്രസ്വദേഹാശ്ച ബഹ്വന്നാദനതത്പരാഃ।
ബഹുപ്രജാൽപഭാഗ്യാശ്ച ഭവിഷ്യന്തി കലൗ സ്ത്രിയഃ ॥ **28** ॥ 28

ഉഭാഭ്യാമപി പാണിഭ്യാം ശിരഃ കണ്ഡൂയനം സ്ത്രിയഃ।
കുർവന്ത്യോ ഗുരുഭർതൃർണാമാജ്ഞാം ഭേത്സ്യന്ത്യനാദരാഃ ॥ **29** ॥ 29

സ്വപോഷണപരാഃ ക്ഷുദ്രാ ദേഹസംസ്കാരവർജിതാഃ।
പരുഷാനൃതഭാഷിൺയോ ഭവിഷ്യന്തി കലൗ സ്ത്രിയഃ ॥ **30** ॥ 30

ദുഃശീലാ ദുഷ്ടശീലേഷു കുർവന്ത്യസ്സതതം സ്പൃഹാം।
അസദ്വൃത്താ ഭവിഷ്യന്തി പുരുഷേഷു കുലാംഗനാഃ ॥ **31** ॥ 31

വേദാദാനം കരിഷ്യന്തി വടവശ്ചാകൃതവ്രതാഃ।
ഗൃഹസ്ഥാശ്ച ന ഹോഷ്യന്തി ന ദാസ്യന്ത്യുചിതാൻയപി ॥ **32** ॥ 32

വാനപ്രസ്ഥാ ഭവിഷ്യന്തി ഗ്രാമ്യാഹാരപരിഗ്രഹാഃ।
ഭിക്ഷവശ്ചാപി മിത്രാദിസ്നേഹസംബന്ധയന്ത്രണാഃ ॥ **33** ॥ 33

അരക്ഷിതാരോ ഹർത്താരശ്ശുൽകവ്യാജേന പാർഥിവാഃ।
ഹാരിണോ ജനവിത്താനാം സമ്പ്രാപ്തേ തു കലൗ യുഗേ ॥ **34** ॥ 34

യോ യോഽശ്വരഥനാഗാഢ്യസ്സ സ രാജാ ഭവിഷ്യതി।
യശ്ച യശ്ചാബലസ്സർവസ്സ സ ഭൃത്യഃ കലൗ യുഗേ ॥ **35** ॥ 35

വൈശ്യാഃ കൃഷിവണിജ്യാദി സന്ത്യജ്യ നിജകർമ യത്।
ശൂദ്രവൃത്ത്യാ പ്രവർത്സ്യന്തി കാരുകർമോപജീവിനഃ ॥ **36** ॥ 36

ഭൈക്ഷവ്രതപരാഃ ശൂദ്രാഃ പ്രവ്രജ്യാലിംഗിനോഽധമാഃ।
പാഷണ്ഡസംശ്രയാം വൃത്തിമാശ്രയിഷ്യന്തി സത്കൃതാഃ ॥ **37** ॥ 37

ദുർഭിക്ഷകരപീഡാഭിരതീവോപദ്രുതാ ജനാഃ।
ഗോധൂമാന്നയവാന്നാഢ്യാന്ദേശാൻയാസ്യന്തി ദുഃഖിതാഃ ॥ **38** ॥ 38

വേദമാർഗേ പ്രലീനേ ച പാഷണ്ഡാഢ്യേ തതോ ജനേ।
അധർമവൃദ്ധ്യാ ലോകാനാമൽപമായുർഭവിഷ്യതി ॥ **39** ॥ 39

അശാസ്ത്രവിഹിതം ഘോരം തപ്യമാനേഷു വൈ തപഃ।
നരേഷു നൃപദോഷേണ ബാൽയേ മൃത്യുർഭവിഷ്യതി ॥ **40** ॥ 40

ഭവിതാ യോഷിതാം സൂതിഃ പഞ്ചഷട്സപ്തവാർഷികീ।
നവാഷ്ടദശവർഷാണാം മനുഷ്യാണാം തഥാ കലൗ ॥ **41** ॥ 41

പലിതോദ്ഭവശ്ച ഭവിതാ തഥാ ദ്വാദശവാർഷികഃ।
നാതിജീവതി വൈ കശ്ചിത്കലൗ വർഷാണി വിംശതിഃ ॥ **42** ॥ 42

അൽപപ്രജ്ഞാ വൃഥാലിംഗാ ദുഷ്ടാന്തഃ കരണാഃ കലൗ।
യതസ്തതോ വിനങ്ക്ഷ്യന്തി കാലേനാൽപേന മാനവാഃ ॥ **43** ॥ 43

യദാ യദാ ഹി മൈത്രേയ ഹാനിർധർമസ്യ ലക്ഷ്യതേ।
തദാ തദാ കലേർവൃദ്ധിരനുമേയാ വിചക്ഷണൈഃ ॥ **44** ॥ 44

യദാ യദാ ഹി പാഷണ്ഡവൃദ്ധിർമൈത്രേയ ലക്ഷ്യതേ।
തദാ തദാ കലേർവൃദ്ധിരനുമേയാ മഹാത്മഭിഃ ॥ **45** ॥ 45

യദാ യദാ സതാം ഹാനിർവേദമാർഗാനുസാരിണാം।
തദാ തദാ കലേർവൃദ്ധിരനുമേയാ വിചക്ഷണൈഃ ॥ **46** ॥ 46

പ്രാരംഭാശ്ചാവസീദന്തി യദാ ധർമഭൃതാം നൃണാം।
തദാനുമേയം പ്രാധാന്യം കലേർമൈത്രേയ പണ്ഡിതൈഃ ॥ **47** ॥ 47

യദാ യദാ ന യജ്ഞാനാ -
മീശ്വരഃ പുരുഷോത്തമഃ।
ഇജ്യതേ പുരുഷൈരയജ്ഞൈ -
സ്തദാ ജ്ഞേയം കലേർബലം ॥ **48** ॥ 48

ന പ്രീതിർവേദവാദേഷു പാഷണ്ഡേഷു യദാ രതിഃ।
കലേർവൃദ്ധിസ്തദാ പ്രാജ്ഞൈരനുമേയാ വിചക്ഷണൈഃ ॥ **49** ॥ 49

കലൗ ജഗത്പതിം വിഷ്ണും സർവസ്രഷ്ടാരമീശ്വരം।
നാർചയിഷ്യന്തി മൈത്രേയ പാഷണ്ഡോപഹതാ ജനാഃ ॥ **50** ॥ 50

കിം ദേവൈഃ കിം ദ്വിജൈർവേദൈഃ
കിം ശൗചേനാംബുജൻമനാ।
ഇത്യേവം വിപ്ര വക്ഷ്യന്തി
പാഷണ്ഡോപഹതാ ജനാഃ ॥ **51** ॥ 51

സ്വൽപാംബുവൃഷ്ടിഃ പർജന്യഃ സസ്യം സ്വൽപഫലം തഥാ।
ഫലം തഥാൽപസാരം ച വിപ്ര പ്രാപ്തേ കലൗ യുഗേ ॥ **52** ॥ 52

ശാണീപ്രായാണി വസ്ത്രാണി ശമീപ്രായാ മഹീരുഹാഃ।
ശൂദ്രപ്രായാസ്തഥാ വർണാ ഭവിഷ്യന്തി കലൗ യുഗേ ॥ **53** ॥ 53

അണുപ്രായാണി ധാൻയാനി അജാപ്രായം തഥാ പയഃ।
ഭവിഷ്യതി കലൗ പ്രാപ്തേ ഹ്യൗശീരം ചാനുലേപനം ॥ **54** ॥ 54

ശ്വശ്രൂശ്വശുരഭൂയിഷ്ഠാ ഗുരവശ്ച നൃണാം കലൗ।
ശ്യാലാദ്യാ ഹാരിഭാർയാശ്ച സുഹൃദോ മുനിസത്തമ ॥ **55** ॥ 55

കസ്യ മാതാ പിതാ കസ്യ യഥാ കർമാനുഗഃ പുമാൻ।
ഇതി ചോദാഹരിഷ്യന്തി ശ്വശുരാനുഗതാ നരാഃ ॥ **56** ॥ 56

വാങ്മനഃകായജൈർദോഷൈരഭിഭൂതാഃ പുനഃ പുനഃ।
നരാഃ പാപാൻയനുദിനം കരിഷ്യന്ത്യൽപമേധസഃ ॥ **57** ॥ 57

നിസ്സ്വത്ത്വാനാമശൗചാനാം നിർഹീകാണാം തഥാ നൃണാം।
യദ്യദ്ദുഃഖായ തത്സർവം കലികാലേ ഭവിഷ്യതി ॥ **58** ॥ 58

നിസ്സ്വാധ്യായവഷട്കാരേ സ്വധാസ്വാഹാവിവർജിതേ।
തദാ പ്രവിരലോ ധർമഃ ക്വചിൽലോകേ നിവത്സ്യതി ॥ **59** ॥ 59

തത്രാൽപേനൈവ യത്നേന പുണ്യസ്കന്ധമനുത്തമം ।
കരോതി യം കൃതയുഗേ ക്രിയതേ തപസാ ഹി സഃ ॥ **60** ॥ 60

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോംശേ പ്രഥമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽശേ ദ്വിതീയോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീപരാശര ഉവാച

വ്യാസശ്ചാഹ മഹാബുദ്ധിർയദത്രൈവ ഹി വസ്തുനി।
തച്ഛ്രുയതാം മഹാഭാഗ ഗദതോ മമ തത്ത്വതഃ ॥ **1** ॥ 61

കസ്മിൻകാലേഽൽപകോ ധർമോ
ദദാതി സുമഹത്ഫലം।
മുനീനാം പുണ്യവാദോഽഭൂ -
ത്കൈശ്ചാസൗ ക്രിയതേ സുഖം ॥ **2** ॥ 62

സന്ദേഹനിർണയാർഥായ വേദവ്യാസം മഹാമുനിം।
യയുസ്തേ സംശയം പ്രഷ്ടും മൈത്രേയ മുനിപുംഗവാഃ ॥ **3** ॥ 63

ദദൃശുസ്തേ മുനിം തത്ര ജാഹ്നവീസലിലേ ദ്വിജ।
വേദവ്യാസം മഹാഭാഗമർദ്ധസ്നാതം സുതം മമ ॥ **4** ॥ 64

സ്നാനാവസാനം തേ തസ്യ പ്രതീക്ഷന്തോ മഹർഷയഃ।
തസ്ഥുസ്തീരേ മഹാനദ്യാസ്തരുഷണ്ഡമുപാശ്രിതാഃ ॥ **5** ॥ 65

മഗ്നോഽഥ ജാഹ്നവീതോയാദുത്ഥായാഹ സുതോ മമ।
ശൂദ്രസ്സാധുഃ കലിസ്സാധുരിത്യേവം ശൃണ്വതാം വചഃ ॥ **6** ॥ 66

തേഷാം മുനീനാം ഭൂയശ്ച മമജ്ജ സ നദീജലേ।
സാധു സാധ്വിതി ചോത്ഥായ ശൂദ്ര ധന്യോഽസി ചാബ്രവീത് ॥ **7** ॥ 67

നിമഗ്നശ്ച സമുത്ഥായ
പുനഃ പ്രാഹ മഹാമുനിഃ।
യോഷിതഃ സാധു ധന്യാസ്താ -
സ്താഭ്യോ ധന്യതരോഽസ്തി കഃ ॥ **8** ॥ 68

തതഃ സ്നാത്വാ യഥാന്യായമായാന്തം ച കൃതക്രിയം।
ഉപതസ്ഥുർമഹാഭാഗം മുനയസ്തേ സുതം മമ ॥ **9** ॥ 69

കൃതസംവന്ദനാംശ്ചാഹ കൃതാസനപരിഗ്രഹാൻ।
കിമർഥമാഗതാ യൂയമിതി സത്യവതീസുതഃ ॥ **10** ॥ 70

തമൂചുഃ സംശയം പ്രഷ്ടും ഭവന്തം വയമാഗതാഃ।
അലം തേനാസ്തു താവന്നഃ കഥ്യതാമപരം ത്വയാ ॥ **11** ॥ 71

കലിസ്സാധ്വിതി യത്പ്രോക്തം ശൂദ്രഃ സാധ്വിതി യോഷിതഃ।
യദാഹ ഭഗവാൻ സാധു ധന്യാശ്ചേതി പുനഃ പുനഃ ॥ **12** ॥ 72

തത്സർവം ശ്രോതുമിച്ഛാമോ ന ചേദ് ഗുഹ്യം മഹാമുനേ।
തത്കഥ്യതാം തതോ ഹൃത്സ്ഥം പൃച്ഛാമസ്ത്വാം പ്രയോജനം ॥ **13** ॥ 73

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ഇത്യുക്തോ മുനിഭിർവ്യാസഃ പ്രഹസ്യേദമഥാബ്രവീത്।
ശ്രൂയതാം ഭോ മുനിശ്രേഷ്ഠാ യദുക്തം സാധു സാധ്വിതി ॥ **14** ॥ 74

ശ്രീവ്യാസ ഉവാച

യത്കൃതേ ദശഭിർവർഷൈസ്ത്രേതായാം ഹായനേന തത്।
ദ്വാപരേ തച്ച മാസേന ഹ്യഹോരാത്രേണ തത്കലൗ ॥ **15** ॥ 75

തപസോ ബ്രഹ്മചർയസ്യ ജപാദേശ്ച ഫലം ദ്വിജാഃ।
പ്രാപ്നോതി പുരുഷസ്തേന കലിസ്സാധ്വിതി ഭാഷിതം ॥ **16** ॥ 76

ധ്യായൻകൃതേ യജൻയജ്ഞൈ -
സ്ത്രേതായാം ദ്വാപരേഽർചയൻ।
യദാപ്നോതി തദാപ്നോതി
കലൗ സംകീർത്യ കേശവം ॥ **17** ॥ 77

ധർമോത്കർഷമതീവാത്ര
പ്രാപ്നോതി പുരുഷഃ കലൗ।
അൽപായാസേന ധർമജ്ഞാ -
സ്തേന തുഷ്ടോഽസ്മ്യഹം കലേഃ ॥ **18** ॥ 78

വ്രതചർയാപരൈർഗ്രാഹ്യാ വേദാഃ പൂർവം ദ്വിജാതിഭിഃ।
തതസ്ത്വധർമസമ്പ്രാപ്തൈർയഷ്ടവ്യം വിധിവദ്ധനൈഃ ॥ **19** ॥ 79

വൃഥാ കഥാ വൃഥാ ഭോജ്യം വൃഥേജ്യാ ച ദ്വിജൻമനാം।
പതനായ തതോ ഭാവ്യം തൈസ്തു സംയമിഭിസ്സദാ ॥ **20** ॥ 80

അസമ്യക്കരണേ ദോഷസ്തേഷാം സർവേഷു വസ്തുഷു।
ഭോജ്യപേയാദികം ചൈഷാം നേച്ഛാപ്രാപ്തികരം ദ്വിജാഃ ॥ **21** ॥ 81

പാരതന്തർയം സമസ്തേഷു
തേഷാം കാർയേഷു വൈ യതഃ।
ജയന്തി തേ നിജാ~ല്ലോകാ -
ൻക്ലേശേന മഹതാ ദ്വിജാഃ ॥ **22** ॥ 82

ദ്വിജശുശ്രൂഷയൈവൈഷ പാകയജ്ഞാധികാരവാൻ।
നിജാഞ്ജയതി വൈ ലോകാഞ്ഛൂദ്രോ ധൻയതരസ്തതഃ ॥ **23** ॥ 83

ഭക്ഷ്യാഭക്ഷ്യേഷു നാസ്യാസ്തി പേയാപേയേഷു വൈ യതഃ।
നിയമോ മുനിശാർദൂലാസ്തേനാസൗ സാധ്വിതീരിതഃ ॥ **24** ॥ 84

സ്വധർമസ്യാവിരോധേന നരൈർലബ്ധം ധനം സദാ।
പ്രതിപാദനീയം പാത്രേഷു യഷ്ടവ്യം ച യഥാവിധി ॥ **25** ॥ 85

തസ്യാർജനേ മഹാക്ലേശഃ പാലനേ ച ദ്വിജോത്തമാഃ।
തഥാസദ്വിനിയോഗേന വിജ്ഞാതം ഗഹനം നൃണാം ॥ **26** ॥ 86

ഏവമന്യൈസ്തഥാ ക്ലേശൈഃ പുരുഷാ ദ്വിജസത്തമാഃ।
നിജാഞ്ജയന്തി വൈ ലോകാൻപ്രാജാപത്യാദികാൻക്രമാത് ॥ **27** ॥ 87

യോഷിച്ഛുശ്രൂഷണാദ്ഭർത്തുഃ കർമണാ മനസാ ഗിരാ।
തദ്ധിതാ ശുഭമാപ്നോതി തത്സാലോക്യം യതോ ദ്വിജാഃ ॥ **28** ॥ 88

നാതിക്ലേശേന മഹതാ താനേവ പുരുഷോ യഥാ।
തൃതീയം വ്യാഹൃതം തേന മയാ സാധ്വിതി യോഷിതഃ ॥ **29** ॥ 89

ഏതദ്വഃ കഥിതം വിപ്രാ യന്നിമിത്തമിഹാഗതാഃ।
തത്പൃച്ഛത യഥാകാമം സർവം വക്ഷ്യാമി വഃ സ്ഫുടം ॥ **30** ॥ 90

ഋഷയസ്തേ തതഃ പ്രോചുർയത്പ്രഷ്ടവ്യം മഹാമുനേ।
അസ്മിന്നേവ ച തത് പ്രശ്നേ യഥാവത്കഥിതം ത്വയാ ॥ **31** ॥ 91

ശ്രീപരാശര ഉവാച

തതഃ പ്രഹസ്യ താനാഹ
കൃഷ്ണദ്വൈപായനോ മുനിഃ।
വിസ്മയോത്ഫുൽലനയനാം -
സ്താപസാംസ്താനുപാഗതാൻ ॥ **32** ॥ 92

മയൈഷ ഭവതാം പ്രശ്നോ ജ്ഞാതോ ദിവ്യേന ചക്ഷുഷാ।
തതോ ഹി വഃ പ്രസംഗേന സാധു സാധ്വിതി ഭാഷിതം ॥ **33** ॥ 93

സ്വൽപേന ഹി പ്രയത്നേന ധർമസ്സിദ്ധ്യതി വൈ കലൗ ।
നരൈരാത്മഗുണാംഭോഭിഃ ക്ഷാലിതാഖിലകിൽബിഷൈഃ ॥ **34** ॥ 94

ശൂദ്രൈശ്ച ദ്വിജശുശ്രൂഷാതത്പരൈർദ്വിജസത്തമാഃ ।
തഥാ സ്ത്രീഭിരനായാസാത്പതിശുശ്രൂഷയൈവ ഹി ॥ **35** ॥ 95

തതസ്ത്രിതയമപ്യേതന്മമ ധന്യതരം മതം ।
ധർമസമ്വാദനേ ക്ലേശോ ദ്വിജാതീനാം കൃതാദിഷു ॥ **36** ॥ 96

ഭവദ്ഭിർയദഭിപ്രേതം തദേതത്കഥിതം മയാ ।
അപൃഷ്ടേനാപി ധർമജ്ഞാഃ കിമന്യത്ക്രിയതാം ദ്വിജാഃ ॥ **37** ॥ 97

ശ്രീപരാശര ഉവാച

തതസ്സമ്പൂജ്യ തേ വ്യാസം പ്രശശംസുഃ പുനഃ പുനഃ ।
യഥാഽഽഗതം ദ്വിജാ ജഗ്മുർവ്യാസോക്തികൃതനിശ്ചയാഃ ॥ **38** ॥ 98

ഭവതോഽപി മഹാഭാഗ രഹസ്യം കഥിതം മയാ ।
അത്യന്തദുഷ്ടസ്യ കലേരയമേകോ മഹാൻഗുണഃ ।
കീർതനാദേവ കൃഷ്ണസ്യ മുക്തബന്ധഃ പരം വ്രജേത് ॥ **39** ॥ 99

യച്ചാഹം ഭവതാ പൃഷ്ടോ ജഗതാമുപസംഹൃതിം ।
പ്രാകൃതാമന്തരാലാം ച താമപ്യേഷ വദാമി തേ ॥ **40** ॥ 100

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽംശേ ദ്വിതീയോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ തൃതീയോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീപരാശര ഉവാച

സർവേഷാമേവ ഭൂതാനാം ത്രിവിധഃ പ്രതിസഞ്ചരഃ।
നൈമിത്തികഃ പ്രാകൃതികസ്തഥൈവാത്യന്തികോ ലയഃ ॥ **1** ॥ 101

ബ്രാഹ്മോ നൈമിത്തികസ്തേഷാം
കൽപാന്തേ പ്രതിസഞ്ചരഃ।
ആത്യന്തികസ്തു മോക്ഷാഖ്യഃ
പ്രാകൃതോ ദ്വിപരാർദ്ധകഃ ॥ **2** ॥ 102

ശ്രീമൈത്രേയ ഉവാച

പരാർദ്ധസംഖ്യാം ഭഗവൻമമാചക്ഷ്വ യയാ തു സഃ।
ദ്വിഗുണീകൃതയാ ജ്ഞേയഃ പ്രാകൃതഃ പ്രതിസഞ്ചരഃ ॥ **3** ॥ 103

ശ്രീപരാശര ഉവാച

സ്ഥാനാത്സ്ഥാനം ദശഗുണമേകസ്മാദ്ഗണ്യതേ ദ്വിജ।
തതോഽഷ്ടാദശമേ ഭാഗേ പരാർദ്ധമഭിധീയതേ ॥ **4** ॥ 104

പരാർദ്ധദ്വിഗുണം യത്തു പ്രാകൃതസ്സ ലയോ ദ്വിജ।
തദാവ്യക്തേഽഖിലം വ്യക്തം സ്വഹേതൗ ലയമേതി വൈ ॥ **5** ॥ 105

നിമേഷോ മാനുഷോ യോഽസൗ മാത്രാ മാത്രാപ്രമാണതഃ।
തൈഃ പഞ്ചദശഭിഃ കാഷ്ഠാ ത്രിംശത്കാഷ്ഠാ കലാ സ്മൃതാ ॥ **6** ॥ 106

നാഡികാ തു പ്രമാണേന സാ കലാ ദശ പഞ്ച ച।
ഉൻമാനേനാംഭസസ്സ്ഥാ തു പലാൻയർദ്ധത്രയോദശ ॥ **7** ॥ 107

മാഗധേന തു മാനേന ജലപ്രസ്ഥസ്തു സ സ്മൃതഃ।
ഹേമമാഷൈഃ കൃതച്ഛിദ്രശ്ചതുർഭിശ്ചതുരംഗുലൈഃ ॥ **8** ॥ 108

നാഡികാഭ്യാമഥ ദ്വാഭ്യാം
മുഹൂർതോ ദ്വിജസത്തമ।
അഹോരാത്രം മുഹൂർതാസ്തു
ത്രിംശൻമാസോ ദിനൈസ്തഥാ ॥ **9** ॥ 109

മാസൈർദ്വാദശഭിർവർഷമഹോരാത്രം തു തദ്വിവി।
ത്രിഭിർവർഷശതൈർവർഷം ഷഷ്ട്യാ ചൈവാസുരദ്വിഷാം ॥ **10** ॥ 110

തൈസ്തു ദ്വാദശസാഹസ്രൈശ്ചതുർയുഗമുദാഹൃതം।
ചതുർയുഗസഹസ്രം തു കഥ്യതേ ബ്രഹ്മണോ ദിനം ॥ **11** ॥ 111

സ കൽപസ്തത്ര മനവശ്ചതുർദശ മഹാമുനേ।
തദന്തേ ചൈവ മൈത്രേയ ബ്രാഹ്മോ നൈമിത്തികോ ലയഃ ॥ **12** ॥ 112

തസ്യ സ്വരൂപമത്യുഗ്രം മൈത്രേയ ഗദതോ മമ।
ശൃണുഷ്വ പ്രാകൃതം ഭൂയസ്തവ വക്ഷ്യാമ്യഹം ലയം ॥ **13** ॥ 113

ചതുർയുഗസഹസ്രാന്തേ ക്ഷീണപ്രായേ മഹീതലേ।
അനാവൃഷ്ടിരതീവോഗ്രാ ജായതേ ശതവാർഷികീ ॥ **14** ॥ 114

തതോ യാൻയൽപസാരാണി താനി സത്ത്വാൻയശേഷതഃ।
ക്ഷയം യാന്തി മുനിശ്രേഷ്ഠ പാർഥിവാൻയനുപീഡനാത് ॥ **15** ॥ 115

തതഃ സ ഭഗവാൻവിഷ്ണൂ രുദ്രരൂപധരോഽവ്യയഃ।
ക്ഷയായ യതതേ കർതുമാത്മസ്ഥാസ്സകലാഃ പ്രജാഃ ॥ **16** ॥ 116

തതസ്സു ഭഗവാൻവിഷ്ണുർഭാനോസ്സപ്തസു രശ്മിഷു।
സ്ഥിതഃ പിബത്യശേഷാണി ജലാനി മുനിസത്തമ ॥ **17** ॥ 117

പീത്വാംഭാംസി സമസ്താനി പ്രാണിഭൂമിഗതാൻയപി।
ശോഷം നയതി മൈത്രേയ സമസ്തം പൃഥിവീതലം ॥ **18** ॥ 118

സമുദ്രാൻസരിതഃ ശൈലനദീപ്രസ്രവണാനി ച।
പാതാലേഷു ച യത്തോയം തത്സർവം നയതി ക്ഷയം ॥ **19** ॥ 119

തതസ്തസ്യാനുഭാവേന തോയാഹാരോപബൃംഹിതാഃ।
ത ഏവ രശ്മയസ്സപ്ത ജായന്തേ സപ്ത ഭാസ്കരാഃ ॥ **20** ॥ 120

അധശ്ചോർധ്വം ച തേ ദീപ്താസ്തതസ്സപ്ത ദിവാകരാഃ।
ദഹന്ത്യശേഷം ത്രൈലോക്യം സപാതാലതലം ദ്വിജ ॥ **21** ॥ 121

ദഹ്യമാനം തു തൈർദീപ്തൈ -
സ്ത്രൈലോക്യം ദ്വിജ ഭാസ്കരൈഃ।
സാദ്രിനദ്യർണവാഭോഗം
നിസ്നേഹമഭിജായതേ ॥ **22** ॥ 122

തതോ നിർദഗ്ധവൃക്ഷാംബു ത്രൈലോക്യമഖിലം ദ്വിജ।
ഭവത്യേഷാ ച വസുധാ കൂർമപൃഷ്ഠോപമാകൃതിഃ ॥ **23** ॥ 123

തതഃ കാലാഗ്നിരുദ്രോഽസൗ ഭൂത്വാ സർവഹരോ ഹരിഃ।
ശേഷാഹിശ്വാസസംഭൂതഃ പാതാലാനി ദഹത്യധഃ ॥ **24** ॥ 124

പാതാലാനി സമസ്താനി സ ദഗ്ധ്വാ ജ്വലനോ മഹാൻ।
ഭൂമിമഭ്യേത്യ സകലം ബഭസ്തി വസുധാതലം ॥ **25** ॥ 125

ഭുവർലോകം തതസ്സർവം സ്വർലോകം ച സുദാരുണഃ।
ജ്വാലാമാലാമഹാവർതസ്തത്രൈവ പരിവർതതേ ॥ **26** ॥ 126

അംബരീഷമിവാഭാതി ത്രൈലോക്യമഖിലം തദാ ।
ജ്വാലാവർതപരീവാരമുപക്ഷീണചരാചരം ॥ **27** ॥ 127

തതസ്താപപരീതാസ്തു ലോകദ്വയനിവാസിനഃ ।
കൃതാധികാരാ ഗച്ഛന്തി മഹർലോകം മഹാമുനേ ॥ **28** ॥ 128

തസ്മാദപി മഹാതാപതപ്താ ലോകാത്തതഃ പരം ।
ഗച്ഛന്തി ജനലോകം തേ ദശാവൃത്ത്യാ പരൈഷിണഃ ॥ **29** ॥ 129

തതോ ദഗ്ധ്വാ ജഗത്സർവം രുദ്രരൂപീ ജനാർദനഃ ।
മുഖനിഃശ്വാസജാൻമേഘാൻകരോതി മുനിസത്തമ ॥ **30** ॥ 130

തതോ ഗജകുലപ്രഖ്യാസ്തഡിത്വന്തോഽതിനാദിനഃ ।
ഉത്തിഷ്ഠന്തി തഥാ വ്യോമ്നി ഘോരാസ്സംവർതകാ ഘനാഃ ॥ **31** ॥ 131

കേചിന്നീലോത്പലശ്യാമാഃ കേചിത്കുമുദസന്നിഭാഃ ।
ധൂമ്രവർണാ ഘനാഃ കേചിത്കേചിത്പീതാഃ പയോധരാഃ ॥ **32** ॥ 132

കേചിദ്രാസഭവർണാഭാ ലാക്ഷാരസനിഭാസ്തഥാ ।
കേചിദ്വൈഡൂര്യസംകാശാ ഇന്ദ്രനീലനിഭാഃ ക്വചിത് ॥ **33** ॥ 133

ശംഖകുന്ദനിഭാശ്ചാൻയേ ജാത്യഞ്ജനനിഭാഃ പരേ ।
ഇന്ദ്രഗോപനിഭാഃ കേചിത്തതശ്ശിഖിനിഭാസ്തഥാ ॥ **34** ॥ 134

മനശ്ശിലാഭാഃ കേചിദ്വൈ ഹരിതാലനിഭാഃ പരേ ।
ചാഷപത്രനിഭാഃ കേചിദുത്തിഷ്ഠന്തേ മഹാഘനാഃ ॥ **35** ॥ 135

കേചിത്പുരവരാകാരാഃ കേചിത്പർവതസന്നിഭാഃ ।
കൂടാഗാരനിഭാശ്ചാൻയേ കേചിത്സ്ഥലനിഭാ ഘനാഃ ॥ **36** ॥ 136

മഹാരാവാ മഹാകായാഃ പൂരയന്തി നഭഃസ്ഥലം ।
വർഷന്തസ്തേ മഹാസാരാംസ്തമഗ്നിമതിഭൈരവം ।
ശമയന്ത്യഖിലം വിപ്ര ത്രൈലോക്യാന്തരധിഷ്ഠിതം ॥ **37** ॥ 137

നഷ്ടേ ചാഗ്നൗ ച സതതം വർഷമാണാ ഹ്യഹർനിശം ।
പ്ലാവയന്തി ജഗത്സർവമംഭോഭിർമുനിസത്തമ ॥ **38** ॥ 138

ധാരാഭിരതിമാത്രാഭിഃ പ്ലാവയിത്വാഖിലം ഭുവം ।
ഭുവർലോകം തഥൈവോർധ്വം പ്ലാവയന്തി ഹി തേ ദ്വിജ ॥ **39** ॥ 139

അന്ധകാരീകൃതേ ലോകേ നഷ്ടേ സ്ഥാവരജംഗമേ ।
വർഷന്തി തേ മഹാമേഘാ വർഷാണാമധികം ശതം ॥ **40** ॥ 140

ഏവം ഭവതി കൽപാന്തേ സമസ്തം മുനിസത്തമ ।
വാസുദേവസ്യ മാഹാത്മ്യാന്നിത്യസ്യ പരമാത്മനഃ ॥ **41** ॥ 141

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽംശേ തൃതീയോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ ചതുർഥോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീപരാശര ഉവാച

സപ്തർഷിസ്ഥാനമാക്രമ്യ സ്ഥിതേഽംഭസി മഹാമുനേ ।
ഏകാർണവം ഭവത്യേതത്ത്രൈലോക്യമഖിലം തതഃ ॥ **1** ॥ 142

മുഖനിഃശ്വാസജോ വിഷ്ണോർവായുസ്താഞ്ജലദാംസ്തതഃ ।
നാശയൻവാതി മൈത്രേയ വർഷാണാമപരം ശതം ॥ **2** ॥ 143

സർവഭൂതമയോഽചിന്ത്യോ ഭഗവാൻഭൂതഭാവനഃ ।
അനാദിരാദിർവിശ്വസ്യ പീത്വാ വായുമശേഷതഃ ॥ **3** ॥ 144

ഏകാർണവേ തതസ്തസ്മിഞ്ഛേഷശയ്യാഗതഃ പ്രഭുഃ ।
ബ്രഹ്മരൂപധരശ്ശേതേ ഭഗവാനാദികൃദ്ധരിഃ ॥ **4** ॥ 145

ജനലോകഗതൈസ്സിദ്ധൈസ്സനകാദ്യൈരഭിഷ്ടുതഃ ।
ബ്രഹ്മലോകഗതൈശ്ചൈവ ചിന്ത്യമാനോ മുമുക്ഷുഭിഃ ॥ **5** ॥ 146

ആത്മമായാമയീം ദിവ്യാം യോഗനിദ്രാം സമാസ്ഥിതഃ ।
ആത്മാനം വാസുദേവാഖ്യം ചിന്തയൻമധുസൂദനഃ ॥ **6** ॥ 147

ഏഷ നൈമിത്തികോ നാമ മൈത്രേയ പ്രതിസഞ്ചരഃ ।
നിമിത്തം തത്ര യച്ഛേതേ ബ്രഹ്മരൂപധരോ ഹരിഃ ॥ **7** ॥ 148

യദാ ജാഗർതി സർവാത്മാ സ തദാ ചേഷ്ടതേ ജഗത് ।
നിമീലത്യേതദഖിലം മായാശയ്യാം ഗതേഽച്യുതേ ॥ **8** ॥ 149

പദ്മയോനേർദിനം യത്തു ചതുർയുഗസഹസ്രവത് ।
ഏകാർണവീകൃതേ ലോകേ താവതീ രാത്രിരിഷ്യതേ ॥ **9** ॥ 150

തതഃ പ്രബുദ്ധോ രാത്ര്യന്തേ പുനസ്സൃഷ്ടിം കരോത്യജഃ ।
ബ്രഹ്മസ്വരൂപധൃഗ്വിഷ്ണുർയഥാ തേ കഥിതം പുരാ ॥ **10** ॥ 151

ഇത്യേഷ കൽപസംഹാരോഽവാന്തരപ്രലയോ ദ്വിജ ।
നൈമിത്തികസ്തേ കഥിതഃ പ്രാകൃതം ശൃണ്വതഃ പരം ॥ **11** ॥ 152

അനാവൃഷ്ട്യാദിസമ്പർകാത്കൃതേ സംക്ഷാലനേ മുനേ ।
സമസ്തേഷ്വേവ ലോകേഷു പാതാലേഷ്വഖിലേഷു ച ॥ **12** ॥ 153

മഹദാദേർവികാരസ്യ വിശേഷാന്തസ്യ സംക്ഷയേ ।
കൃഷ്ണേച്ഛാകാരിതേ തസ്മിൻപ്രവൃത്തേ പ്രതിസഞ്ചരേ ॥ **13** ॥ 154

ആപോ ഗ്രസന്തി വൈ പൂർവം ഭൂമേർഗന്ധാത്മകം ഗുണം ।
ആത്തഗന്ധാ തതോ ഭൂമിഃ പ്രലയത്വായ കൽപതേ ॥ **14** ॥ 155

പ്രണഷ്ടേ ഗന്ധതൻമാത്രേ ഭവത്യുർവീ ജലാത്മികാ ।
ആപസ്തദാ പ്രവൃദ്ധാസ്തു വേഗവത്യോ മഹാസ്വനാഃ ॥ **15** ॥ 156

സർവമാപൂരയന്തീദം തിഷ്ഠന്തി വിചരന്തി ച ।
സലിലേനോർമിമാലേന ലോകാ വ്യാപ്താഃ സമന്തതഃ ॥ **16** ॥ 157

അപാമപി ഗുണോ യസ്തു ജ്യോതിഷാ പീയതേ തു സഃ ।
നശ്യന്ത്യാപസ്തതസ്താശ്ച രസതൻമാത്രസംക്ഷയാത് ॥ **17** ॥ 158

തതശ്ചാപോ ഹൃതരസാ ജ്യോതിഷം പ്രാപ്നുവന്തി വൈ ।
അഗ്ന്യവസ്ഥേ തു സലിലേ തേജസാ സർവതോ വൃതേ ॥ **18** ॥ 159

സ ചാഗ്നിഃ സർവതോ വ്യാപ്യ ചാദത്തേ തജ്ജലം തഥാ ।
സർവമാപൂർയതേഽർചിർഭിസ്തദാ ജഗദിദം ശനൈഃ ॥ **19** ॥ 160

അർചിർഭിസ്സംവൃതേ തസ്മിംസ്തിർയഗൂർധ്വമധസ്തദാ।
ജ്യോതിഷോഽപി പരം രൂപം വായുരത്തി പ്രഭാകരം ॥ **20** ॥ 161

പ്രലീനേ ച തതസ്തസ്മിൻവായുഭൂതേഽഖിലാത്മനി।
പ്രണഷ്ടേ രൂപതൻമാത്രേ ഹൃതരൂപോ വിഭാവസുഃ ॥ **21** ॥ 162

പ്രശാമ്യതി തദാ ജ്യോതിർവായുർദോധൂയതേ മഹാൻ।
നിരാലോകേ തഥാ ലോകേ വായ്യവസ്ഥേ ച തേജസി ॥ **22** ॥ 163

തതസ്തു മൂലമാസാദ്യ വായുസ്സംഭവമാത്മനഃ।
ഊർധ്വം ചാധശ്ച തിർയക്ച ദോധവീതി ദിശോ ദശ ॥ **23** ॥ 164

വായോരപി ഗുണം സ്പർശമാകാശോ ഗ്രസതേ തതഃ।
പ്രശാമ്യതി തതോ വായുഃ ഖം തു തിഷ്ഠത്യനാവൃതം ॥ **24** ॥ 165

അരൂപരസമസ്പർശമഗന്ധം ന ച മൂർത്തിമത്।
സർവമാപൂരയച്ചൈവ സുമഹത്തത്പ്രകാശതേ ॥ **25** ॥ 166

പരിമണ്ഡലം ച സുഷിരമാകാശം ശബ്ദലക്ഷണം।
ശബ്ദമാത്രം തദാകാശം സർവമാവൃത്യ തിഷ്ഠതി ॥ **26** ॥ 167

തതശ്ശബ്ദഗുണം തസ്യ ഭൂതാദിർഗ്രസതേ പുനഃ।
ഭൂതേന്ദ്രിയേഷു യുഗപദ്ഭൂതാദൗ സംസ്ഥിതേഷു വൈ।
അഭിമാനാത്മകോ ഹ്യേഷ ഭൂതാദിസ്താമസസ്സ്മൃതഃ ॥ **27** ॥ 168

ഭൂതാദിം ഗ്രസതേ ചാപി മഹാൻവൈ ബുദ്ധിലക്ഷണഃ ॥ **28** ॥ 169

ഉർവീ മഹാംശ്ച ജഗതഃ പ്രാന്തേഽന്തർബാഹ്യതസ്തഥാ ॥ **29** ॥ 170

ഏവം സപ്ത മഹാബുദ്ധേ ക്രമാത്പ്രകൃതയസ്സ്മൃതാഃ।
പ്രത്യാഹാരേ തു താസ്സർവാഃ പ്രവിശന്തി പരസ്പരം ॥ **30** ॥ 171

യേനേദമാവൃതം സർവമണ്ഡമപ്സു പ്രലീയതേ।
സപ്തദ്വീപസമുദ്രാന്തം സപ്തലോകം സപർവതം ॥ **31** ॥ 172

ഉദകാവരണം യത്തു ജ്യോതിഷാ പീയതേ തു തത്।
ജ്യോതിർവായൗ ലയം യാതി യാത്യാകാശേ സമീരണഃ ॥ **32** ॥ 173

ആകാശം ചൈവ ഭൂതാദിർഗ്രസതേ തം തഥാ മഹാൻ।
മഹാന്തമേഭിസ്സഹിതം പ്രകൃതിർഗ്രസതേ ദ്വിജ ॥ **33** ॥ 174

ഗുണസാമ്യമനുദ്രിക്തമൻയൂനം ച മഹാമുനേ।
പ്രോച്യതേ പ്രകൃതിർഹേതുഃ പ്രധാനം കാരണം പരം ॥ **34** ॥ 175

ഇത്യേഷാ പ്രകൃതിസ്സർവാ വ്യക്താവ്യക്തസ്വരൂപിണീ।
വ്യക്തസ്വരൂപമവ്യക്തേ തസ്മാൻമൈത്രേയ ലീയതേ ॥ **35** ॥ 176

ഏകശ്ശുദ്ധോഽക്ഷരോ നിത്യസ്സർവവ്യാപീ തഥാ പുമാൻ।
സോഽപ്യംശസ്സർവഭൂതസ്യ മൈത്രേയ പരമാത്മനഃ ॥ **36** ॥ 177

ന സന്തി യത്ര സർവേശേ
നാമജാത്യാദികൽപനാഃ।
സത്താമാത്രാത്മകേ ജ്ഞേയേ
ജ്ഞാനാത്മൻയാത്മനഃ പരേ ॥ **37** ॥ 178

തദ്ബ്രഹ്മ പരമം ധാമ പരമാത്മാ സ ചേശ്വരഃ।
സ വിഷ്ണുസ്സർവമേവേദം യതോ നാവർതതേ യതിഃ ॥ **38** ॥ 179

പ്രകൃതിർയാ മയാഽഽഖ്യാതാ വ്യക്താവ്യക്തസ്വരൂപിണീ।
പുരുഷശ്ചാപ്യുഭാവേതൗ ലീയേതേ പരമാത്മനി ॥ **39** ॥ 180

പരമാത്മാ ച സർവേഷാമാധാരഃ പരമേശ്വരഃ।
വിഷ്ണുനാമാ സ വേദേഷു വേദാന്തേഷു ച ഗീയതേ ॥ **40** ॥ 181

പ്രവൃത്തം ച നിവൃത്തം ച ദ്വിവിധം കർമ വൈദികം।
താഭ്യാമുഭാഭ്യാം പുരുഷൈസ്സർവമൂർത്തിസ്സ ഇജ്യതേ ॥ **41** ॥ 182

ഋഗ്യജുസ്സാമഭിർമാർഗൈഃ
പ്രവൃത്തൈരിജ്യതേ ഹ്യസൗ।
യജ്ഞേശ്വരോ യജ്ഞപുമാ -
ൻപുരുഷൈഃ പുരുഷോത്തമഃ ॥ **42** ॥ 183

ജ്ഞാനാത്മാ ജ്ഞാനയോഗേന
ജ്ഞാനമൂർത്തിഃ സ ചേജ്യതേ।
നിവൃത്തൈ യോഗിഭിർമാർഗേ
വിഷ്ണുർമുക്തിഫലപ്രദഃ ॥ **43** ॥ 184

ഹ്രസ്വദീർഘപ്ലുതൈർയത്തു കിഞ്ചിദ്വസ്ത്വഭിധീയതേ।
യച്ച വാചാമവിഷയം തത്സർവം വിഷ്ണുരവ്യയഃ ॥ **44** ॥ 185

വ്യക്തസ്യ ഏവ ചാവ്യക്തസ്യ ഏവ പുരുഷോഽവ്യയഃ।
പരമാത്മാ ച വിശ്വാത്മാ വിശ്വരൂപധരോ ഹരിഃ ॥ **45** ॥ 186

വ്യക്താവ്യക്താത്മികാ തസ്മിൻപ്രകൃതിസ്സമ്പ്രലീയതേ।
പുരുഷശ്ചാപി മൈത്രേയ വ്യാപിൻയവ്യാഹതാത്മനി ॥ **46** ॥ 187

ദ്വിപരാർദ്ധാത്മകഃ കാലഃ കഥിതോ യോ മയാ തവ।
തദഹസ്തസ്യ മൈത്രേയ വിഷ്ണോരീശസ്യ കഥ്യതേ ॥ **47** ॥ 188

വ്യക്തേ ച പ്രകൃതൗ ലീനേ പ്രകൃത്യാം പുരുഷേ തഥാ।
തത്ര സ്ഥിതേ നിശാ ചാസ്യ തത്പ്രമാണാ മഹാമുനേ ॥ **48** ॥ 189

നൈവാഹസ്തസ്യ ന നിശാ നിത്യസ്യ പരമാത്മനഃ।
ഉപചാരസ്തഥാപ്യേഷ തസ്യേശസ്യ ദ്വിജോച്യതേ ॥ **49** ॥ 190

ഇത്യേഷ തവ മൈത്രേയ കഥിതഃ പ്രാകൃതോ ലയഃ।
ആത്യന്തികമഥോ ബ്രഹ്മന്നിബോധ പ്രതിസഞ്ചരം ॥ **50** ॥ 191

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽശേ ചതുർഥോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ പഞ്ചമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ആധ്യാത്മികാദി മൈത്രേയ ജ്ഞാത്വാ താപത്രയം ബുധഃ।
ഉത്പന്നജ്ഞാനവൈരാഗ്യഃ പ്രാപ്നോത്യാത്യന്തികം ലയം ॥ **1** ॥ 192

ആധ്യാത്മികോഽപി ദ്വിവിധശ്ശാരീരോ മാനസസ്തഥാ।
ശാരീരോ ബഹുഭിർഭേദൈർഭിദ്യതേ ശ്രൂയതാം ച സഃ ॥ **2** ॥ 193

ശിരോരോഗപ്രതിശ്യായജ്വരശൂലഭഗന്ദരൈഃ।
ഗുൽമാർശഃ ശ്വയഥുശ്വാസച്ഛർദ്യാദിഭിരനേകധാ ॥ **3** ॥ 194

തഥാക്ഷിരോഗാതീസാരകുഷ്ഠാംഗാമയസംജ്ഞിതൈഃ।
ഭിദ്യതേ ദേഹജസ്താപോ മാനസം ശ്രോതുമർഹസി ॥ **4** ॥ 195

കാമക്രോധഭയദ്വേഷലോഭമോഹവിഷാദജഃ।
ശോകാസൂയാവമാനേർഷ്യാമാത്സർയാദിമയസ്തഥാ ॥ **5** ॥ 196

മാനസോഽപി ദ്വിജശ്രേഷ്ഠ താപോ ഭവതി നൈകധാ।
ഇത്യേവമാദിഭിർഭേദൈസ്താപോ ഹ്യാധ്യാത്മികഃ സ്മൃതഃ ॥ **6** ॥ 197

മൃഗപക്ഷിമനുഷ്യാദ്യൈഃ പിശാചോരഗരാക്ഷസൈഃ।
സരീസൃപാദ്യൈശ്ച നൃണാം ജായതേ ചാധിഭൗതികഃ ॥ **7** ॥ 198

ശീതവാതോഷ്ണവർഷാംബുവൈദ്യുതാദിസമുദ്ഭവഃ।
താപോ ദ്വിജവര ശ്രേഷ്ഠൈഃ കഥ്യതേ ചാധിദൈവികഃ ॥ **8** ॥ 199

ഗർഭജൻമജരാജ്ഞാനമൃത്യുനാരകജം തഥാ ।
ദുഃഖം സഹസ്രശോ ഭേദൈർഭിദ്യതേ മുനിസത്തമ ॥ **9** ॥ 200

സുകുമാരതനുർഗർഭേ ജന്തുർബഹുമലാവൃതേ ।
ഉൽബസംവേഷ്ടിതോ ഭുഗ്നപൃഷ്ഠഗ്രീവാസ്ഥിസംഹതിഃ ॥ **10** ॥ 201

അത്യമ്ലകടുതീക്ഷ്ണോഷ്ണലവണൈർമാതൃഭോജനൈഃ ।
അത്യന്തതാപൈരത്യർഥം വർദ്ധമാനാതിവേദനഃ ॥ **11** ॥ 202

പ്രസാരണാകുഞ്ചനാദൗ നാംഗാനാം പ്രഭുരാത്മനഃ ।
ശകൃൻമൂത്രമഹാപങ്കശായീ സർവത്ര പീഡിതഃ ॥ **12** ॥ 203

നിരുച്ഛ്വാസഃ സചൈതൻയസ്സ്മരഞ്ജൻമശതാൻയഥ ।
ആസ്തേ ഗർഭേഽതിദുഃഖേന നിജകർമനിബന്ധനഃ ॥ **13** ॥ 204

ജായമാനഃ പുരീഷാസൃങ്മൂത്രശുക്രാവിലാനനഃ ।
പ്രാജാപത്യേന വാതേന പീഡ്യമാനാസ്ഥിബന്ധനഃ ॥ **14** ॥ 205

അധോമുഖോ വൈ ക്രിയതേ പ്രബലൈസ്സൂതിമാരുതൈഃ ।
ക്ലേശാന്നിഷ്ക്രാന്തിമാപ്നോതി ജഠരാൻമാതുരാതുരഃ ॥ **15** ॥ 206

മൂർച്ഛാമവാപ്യ മഹതീം സംസ്പൃഷ്ടോ ബാഹ്യവായുനാ ।
വിജ്ഞാനഭ്രംശമാപ്നോതി ജാതശ്ച മുനിസത്തമ ॥ **16** ॥ 207

കണ്ടകൈരിവ തുന്നാംഗഃ ക്രകചൈരിവ ദാരിതഃ ।
പൂതിവ്രണാന്നിപതിതോ ധരണ്യാം കൃമികോ യഥാ ॥ **17** ॥ 208

കണ്ഡൂയന്യേഽപി ചാശക്തഃ പരിവർത്യേഽപ്യനീശ്വരഃ ।
സ്നാനപാനാദികാഹാരമപ്യാപ്നോതി പരേച്ഛയാ ॥ **18** ॥ 209

അശുചിപ്രസ്തരേ സുപ്തഃ കീടദംശാദിഭിസ്തഥാ ।
ഭക്ഷ്യമാണോഽപി നൈവേഷാം സമർഥോ വിനിവാരണേ ॥ **19** ॥ 210

ജൻമദുഃഖാൻയനേകാനി ജൻമനോഽനന്തരാണി ച ।
ബാലഭാവേ യദാപ്നോതി ഹ്യാധിഭൗതാദികാനി ച ॥ **20** ॥ 211

അജ്ഞാനതമസാഽച്ഛന്നോ മൂഢാന്തഃകരണോ നരഃ ।
ന ജാനാതി കുതഃ കോഽഹം ക്വാഹം ഗന്താ കിമാത്മനഃ ॥ **21** ॥ 212

കേന ബന്ധേന ബദ്ധോഽഹം കാരണം കിമകാരണം ।
കിം കാർയം കിമകാർയം വാ കിം വാച്യം കിം ച നോച്യതേ ॥ **22** ॥ 213

കോ ധർമഃ കശ്ച വാധർമഃ കസ്മിൻവർതേഽഥ വാ കഥം ।
കിം കർതവ്യമകർതവ്യം കിം വാ കിം ഗുണദോഷവത് ॥ **23** ॥ 214

ഏവം പശുസമൈർമൂഢൈരജ്ഞാനപ്രഭവം മഹത് ।
അവാപ്യതേ നരൈർദുഃഖം ശിശ്നോദരപരായണൈഃ ॥ **24** ॥ 215

അജ്ഞാനം താമസോ ഭാവഃ കാർയാരംഭപ്രവൃത്തയഃ ।
അജ്ഞാനിനാം പ്രവർതന്തേ കർമലോപാസ്തതോ ദ്വിജ ॥ **25** ॥ 216

നരകം കർമണാം ലോപാത്ഫലമാഹുർമനീഷിണഃ ।
തസ്മാദജ്ഞാനിനാം ദുഃഖമിഹ ചാമുത്ര ചോത്തമം ॥ **26** ॥ 217

ജരാജർജരദേഹശ്ച ശിഥിലാവയവഃ പുമാൻ ।
വിഗലച്ഛീർണദശനോ വലിസ്നായുശിരാവൃതഃ ॥ **27** ॥ 218

ദൂരപ്രണഷ്ടനയനോ വ്യോമാന്തർഗതതാരകഃ ।
നാസാവിവരനിർയാതലോമപുഞ്ജശ്ചലദ്വപുഃ ॥ **28** ॥ 219

പ്രകടീഭൂതസർവാസ്ഥിർനതപൃഷ്ഠാസ്ഥിസംഹതിഃ ।
ഉത്സന്നജഠരാഗ്നിത്വാദൽപാഹാരോഽൽപചേഷ്ടിതഃ ॥ **29** ॥ 220

കൃച്ഛ്രോച്ചക്രമണോത്ഥാനശയനാസനചേഷ്ടിതഃ ।
മന്ദീഭവച്ഛ്രോത്രനേത്രസ്രുവൽലാലാവിലാനനഃ ॥ **30** ॥ 221

അനായത്തൈസ്സമസ്തൈശ്ച കരണൈർമരണോൻമുഖഃ।
തത്ക്ഷണേഽപ്യനുഭൂതാനാമസ്മർതാഖിലവസ്തുനാം ॥ **31** ॥ 222

സകൃദുച്ചാരിതേ വാക്യേ സമുദ്ഭൂതമഹാശ്രമഃ।
ശ്വാസകാശസമുദ്ഭൂതമഹായാസപ്രജാഗരഃ ॥ **32** ॥ 223

അൻയേനോത്ഥാപ്യതേഽൻയേന തഥാ സംവേശ്യതേ ജരീ।
ഭൃത്യാത്മപുത്രദാരാണാമവമാനാസ്പദീകൃതഃ ॥ **33** ॥ 224

പ്രക്ഷീണാഖിലശൗചശ്ച വിഹാരാഹാരസസ്പൃഹഃ।
ഹാസ്യഃ പരിജനസ്യാപി നിർവിണ്ണാശേഷബാന്ധവഃ ॥ **34** ॥ 225

അനുഭൂതമിവാൻയസ്മിഞ്ജൻമൻയാത്മവിചേഷ്ടിതം।
സംസ്മരൻയൗവനേ ദീർഘം നിഃശ്വസത്യഭിതാപിതഃ ॥ **35** ॥ 226

ഏവമാദീനി ദുഃഖാനി ജരായാമനുഭൂയ വൈ।
മരണേ യാനി ദുഃഖാനി പ്രാപ്നോതി ശൃണു താൻയപി ॥ **36** ॥ 227

ശ്ലഥദ്ഗ്രീവാംഘ്രിഹസ്തോഽഥ വ്യാപ്തോ വേപഥുനാ ഭൃശം।
മുഹുർഗ്ലാനിപരവശോ മുഹുർജ്ഞാനലവാൻവിതഃ ॥ **37** ॥ 228

ഹിരൺയധാൻയതനയഭാർയാഭൃത്യഗൃഹാദിഷു।
ഏതേ കഥം ഭവിഷ്യന്തീത്യതീവ മമതാകുലഃ ॥ **38** ॥ 229

മർമഭിദ്ഭിർമഹാരോഗൈഃ ക്രകചൈരിവ ദാരുണൈഃ।
ശരൈരിവാന്തകസ്യോഗ്രൈശ്ഛിദ്യമാനാസുബന്ധനഃ ॥ **39** ॥ 230

പരിവർതിതതാരാക്ഷോ ഹസ്തപാദം മുഹുഃ ക്ഷിപൻ।
സംശുഷ്യമാണതാൽവോഷ്ഠപുടോ ഘുരഘുരായതേ ॥ **40** ॥ 231

നിരുദ്ധകംഠോ ദോഷൗഘൈരുദാനശ്വാസപീഡിതഃ।
താപേന മഹതാ വ്യാപ്തസ്തൃഷാ ചാർത്തസ്തഥാ ക്ഷുധാ ॥ **41** ॥ 232

ക്ലേശാദുത്ക്രാന്തിമാപ്നോതി യമകിങ്കരപീഡിതഃ।
തതശ്ച യാതനാദേഹം ക്ലേശേന പ്രതിപദ്യതേ ॥ **42** ॥ 233

ഏതാൻയന്യാനി ചോഗ്രാണി ദുഃഖാനി മരണേ നൃണാം।
ശൃണുഷ്വ നരകേ യാനി പ്രാപ്യന്തേ പുരുഷൈർമൃതൈഃ ॥ **43** ॥ 234

യാമ്യകിങ്കരപാശാദിഗ്രഹണം ദണ്ഡതാഡനം।
യമസ്യ ദർശനം ചോഗ്രമുഗ്രമാർഗവിലോകനം ॥ **44** ॥ 235

കരംഭവാലുകാവഹ്നിയന്ത്രശസ്ത്രാദിഭീഷണേ।
പ്രത്യേകം നരകേ യാശ്ച യാതനാ ദ്വിജ ദുഃസഹാഃ ॥ **45** ॥ 236

ക്രകചൈഃ പാട്യമാനാനാം മൂഷായാം ചാപി ദഹ്യതാം।
കുഠാരൈഃ കൃത്യമാനാനാം ഭൂമൗ ചാപി നിഖന്യതാം ॥ **46** ॥ 237

ശൂലേഷ്വാരോപ്യമാണാനാം വ്യാഘ്രവക്ത്രേ പ്രവേശ്യതാം।
ഗൃധ്രൈസ്സംഭക്ഷ്യമാണാനാം ദ്വീപിഭിശ്ചോപഭുജ്യതാം ॥ **47** ॥ 238

ക്വാഥ്യതാം തൈലമധ്യേ ച ക്ലിദ്യതാം ക്ഷാരകർദമേ।
ഉച്ചാന്നിപാത്യമാനാനാം ക്ഷിപ്യതാം ക്ഷേപയന്ത്രകൈഃ ॥ **48** ॥ 239

നരകേ യാനി ദുഃഖാനി പാപഹേതൂദ്ഭവാനി വൈ।
പ്രാപ്യന്തേ നാരകൈർവിപ്ര തേഷാം സംഖ്യാ ന വിദ്യതേ ॥ **49** ॥ 240

ന കേവലം ദ്വിജശ്രേഷ്ഠ നരകേ ദുഃഖപദ്ധതിഃ।
സ്വർഗേഽപി പാതഭീതസ്യ ക്ഷയിഷ്ണോർനാസ്തി നിർവൃതിഃ ॥ **50** ॥ 241

പുനശ്ച ഗർഭേ ഭവതി ജായതേ ച പുനഃ പുനഃ।
ഗർഭേ വിലീയതേ ഭൂയോ ജായമാനോഽസ്തമേതി വൈ ॥ **51** ॥ 242

ജാതമാത്രശ്ച മ്രിയതേ ബാലഭാവേഽഥ യൗവനേ।
മധ്യമം വാ വയഃ പ്രാപ്യ വാർദ്ധകേ വാഥ വാ മൃതിഃ ॥ **52** ॥ 243

യാവജ്ജീവതി താവച്ച ദുഃഖൈർനാനാവിധൈഃ പ്ലുതഃ।
തന്തുകാരണപക്ഷ്മൗഘൈരാസ്തേ കാർപാസബീജവത് ॥ **53** ॥ 244

ദ്രവ്യനാശേ തഥോത്പത്തൗ പാലനേ ച സദാ നൃണാം।
ഭവന്ത്യനേകദുഃഖാനി തഥൈവേഷ്ടവിപത്തിഷു ॥ **54** ॥ 245

യദ്യത്പ്രീതികരം പുംസാം വസ്തു മൈത്രേയ ജായതേ।
തദേവ ദുഃഖവൃക്ഷസ്യ ബീജത്വമുപഗച്ഛതി ॥ **55** ॥ 246

കലത്രപുത്രമിത്രാർഥഗൃഹക്ഷേത്രധനാദികൈഃ।
ക്രിയതേ ന തഥാ ഭൂരി സുഖം പുംസാം യഥാഽസുഖം ॥ **56** ॥ 247

ഇതി സംസാരദുഃഖാർകതാപതാപിതചേതസാം।
വിമുക്തിപാദപച്ഛായാമൃതേ കുത്ര സുഖം നൃണാം ॥ **57** ॥ 248

തദസ്യ ത്രിവിധസ്യാപി ദുഃഖജാതസ്യ വൈ മമ।
ഗർഭജൻമജരാദ്യേഷു സ്ഥാനേഷു പ്രഭവിഷ്യതഃ ॥ **58** ॥ 249

നിരസ്താതിശയാഹ്ലാദസുഖഭാവൈകലക്ഷണാ।
ഭേഷജം ഭഗവത്പ്രാപ്തിരേകാന്താത്യന്തികീ മതാ ॥ **59** ॥ 250

തസ്മാത്തത്പ്രാപ്തയേ യത്നഃ
കർതവ്യഃ പണ്ഡിതൈർനരൈഃ।
തത്പ്രാപ്തിഹേതുർജ്ഞാനം ച
കർമ ചോക്തം മഹാമുനേ ॥ **60** ॥ 251

ആഗമോത്ഥം വിവേകാച്ച ദ്വിധാ ജ്ഞാനം തദുച്യതേ।
ശബ്ദബ്രഹ്മാഗമമയം പരം ബ്രഹ്മ വിവേകജം ॥ **61** ॥ 252

അന്ധം തമ ഇവാജ്ഞാനം ദീപവച്ചേന്ദ്രിയോദ്ഭവം।
യഥാ സൂര്യസ്തഥാ ജ്ഞാനം യദ്വിപ്രർഷേ വിവേകജം ॥ **62** ॥ 253

മനുരപ്യാഹ വേദാർഥം സ്മൃത്വാ യൻമുനിസത്തമ ।
തദേതച്ഛ്രൂയതാമത്ര സംബന്ധേ ഗദതോ മമ ॥ **63** ॥ 254

ദ്വേ ബ്രഹ്മണീ വേദിതവ്യേ ശബ്ദബ്രഹ്മ പരം ച യത് ।
ശബ്ദബ്രഹ്മണി നിഷ്ണാതഃ പരം ബ്രഹ്മാധിഗച്ഛതി ॥ **64** ॥ 255

ദ്വേ വൈ വിദ്യേ വേദിതവ്യേ ഇതി ചാഥർവണീ ശ്രുതിഃ ।
പരയാ ത്വക്ഷരപ്രാപ്തിരൃഗ്വേദാദിമയാപരാ ॥ **65** ॥ 256

യത്തദവ്യക്തമജരമചിന്ത്യമജമവ്യയം ।
അനിർദേശ്യമരൂപം ച പാണിപാദാദ്യസംയുതം ॥ **66** ॥ 257

വിഭും സർവഗതം നിത്യം ഭൂതയോനിരകാരണം ।
വ്യാപ്യവ്യാപ്തം യതഃ സർവം യദ്വൈ പശ്യന്തി സൂരയഃ ॥ **67** ॥ 258

തദ്ബ്രഹ്മ തത്പരം ധാമ തദ്ധ്യേയം മോക്ഷകാങ്ക്ഷിഭിഃ ।
ശ്രുതിവാക്യോദിതം സൂക്ഷ്മം തദ്വിഷ്ണോഃ പരമം പദം ॥ **68** ॥ 259

തദേവ ഭഗവദ്വാച്യം സ്വരൂപം പരമാത്മനഃ ।
വാചകോ ഭഗവച്ഛബ്ദസ്തസ്യാദ്യസ്യാക്ഷയാത്മനഃ ॥ **69** ॥ 260

ഏവം നിഗദിതാർഥസ്യ തത്തത്ത്വം തസ്യ തത്ത്വതഃ ।
ജ്ഞായതേ യേന തജ്ജ്ഞാനം പരമൻയത്ത്രയീമയം ॥ **70** ॥ 261

അശബ്ദഗോചരസ്യാപി തസ്യ വൈ ബ്രഹ്മണോ ദ്വിജ ।
പൂജായാം ഭഗവച്ഛബ്ദഃ ക്രിയതേ ഹ്യുപചാരതഃ ॥ **71** ॥ 262

ശുദ്ധേ മഹാവിഭൂത്യാഖ്യേ പരേ ബ്രഹ്മണി ശബ്ദ്യതേ ।
മൈത്രേയ ഭഗവച്ഛബ്ദസ്സർവകാരണകാരണേ ॥ **72** ॥ 263

സംഭർതേതി തഥാ ഭർതാ ഭകാരോഽർഥദ്വയാൻവിതഃ ।
നേതാ ഗമയിതാ സ്രഷ്ടാ ഗകാരാർഥസ്തഥാ മുനേ ॥ **73** ॥ 264

ഐശ്വർയസ്യ സമഗ്രസ്യ ധർമസ്യ യശസശ്രിയഃ।
ജ്ഞാനവൈരാഗ്യയോശ്ചൈവ ഷണ്ണാം ഭഗ ഇതീരണാ ॥ **74** ॥ 265

വസന്തി തത്ര ഭൂതാനി ഭൂതാത്മൻയഖിലാത്മനി।
സ ച ഭൂതേഷ്വശേഷേഷു വകാരാർഥസ്തതോഽവ്യയഃ ॥ **75** ॥ 266

ഏവമേഷ മഹാംഛബ്ദോ മൈത്രേയ ഭഗവാനിതി।
പരമബ്രഹ്മഭൂതസ്യ വാസുദേവസ്യ നാൻയഗഃ ॥ **76** ॥ 267

തത്ര പൂജ്യപദാർഥോക്തിപരിഭാഷാസമൻവിതഃ।
ശബ്ദോഽയം നോപചാരേണ ത്വൻയത്ര ഹ്യുപചാരതഃ ॥ **77** ॥ 268

ഉത്പത്തിം പ്രലയം ചൈവ ഭൂതാനാമാഗതിം ഗതിം।
വേത്തി വിദ്യാമവിദ്യാം ച സ വാച്യോ ഭഗവാനിതി ॥ **78** ॥ 269

ജ്ഞാനശക്തിബലൈശ്വർയവീർയതേജാംസ്യശേഷതഃ।
ഭഗവച്ഛബ്ദവാച്യാനി വിനാ ഹേയൈർഗുണാദിഭിഃ ॥ **79** ॥ 270

സർവാണി തത്ര ഭൂതാനി വസന്തി പരമാത്മനി।
ഭൂതേഷു ച സ സർവാത്മാ വാസുദേവസ്തതഃ സ്മൃതഃ ॥ **80** ॥ 271

ഖാണ്ഡിക്യജനകായാഹ പൃഷ്ടഃ കേശിധ്വജഃ പുരാ।
നാമവ്യാഖ്യാമനന്തസ്യ വാസുദേവസ്യ തത്ത്വതഃ ॥ **81** ॥ 272

ഭൂതേഷു വസതേ സോഽന്തർവസന്ത്യത്ര ച താനി യത്।
ധാതാ വിധാതാ ജഗതാം വാസുദേവസ്തതഃ പ്രഭുഃ ॥ **82** ॥ 273

സ സർവഭൂതപ്രകൃതിം വികാരാൻ -
ഗുണാദിദോഷാംശ്ച മുനേ വ്യതീതഃ।
അതീതസർവാവരണോഽഖിലാത്മാ
തേനാസ്തൃതം യദ്ഭുവനാന്തരാലേ ॥ **83** ॥ 274

സമസ്തകൽയാണഗുണാത്മകോഽസൗ
സ്വശക്തിലേശാവൃതഭൂതവർഗഃ।
ഇച്ഛാഗൃഹീതാഭിമതോരുദേഹ -
സ്സംസാധിതാശേഷജഗദ്ധിതോ യഃ ॥ **84** ॥ 275

തേജോബലൈശ്വർയമഹാവബോധ -
സുവീർയശക്ത്യാദിഗുണൈകരാശിഃ।
പരഃ പരാണാം സകലാ ന യത്ര
ക്ലേശാദയസ്സന്തി പരാവരേശേ ॥ **85** ॥ 276

സ ഈശ്വരോ വ്യഷ്ടിസമഷ്ടിരൂപോ
വ്യക്തസ്വരൂപോഽപ്രകടസ്വരൂപഃ।
സർവേശ്വരസ്സർവദൃക് സർവവിച്ച
സമസ്തശക്തിഃ പരമേശ്വരാഖ്യഃ ॥ **86** ॥ 277

സംജ്ഞായതേ യേന തദസ്തദോഷം
ശുദ്ധം പരം നിർമലമേകരൂപം।
സംദൃശ്യതേ വാപ്യവഗമ്യതേ വാ
തജ്ജ്ഞാനമജ്ഞാനമതോഽന്യദുക്തം ॥ **87** ॥ 278

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽംശേ പഞ്ചമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ ഷഷ്ഠോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീപരാശര ഉവാച

സ്വാധ്യായസംയമാഭ്യാം സ ദൃശ്യതേ പുരുഷോത്തമഃ।
തത്പ്രാപ്തികാരണം ബ്രഹ്മ തദേതദിതി പഠ്യതേ ॥ **1** ॥ 279

സ്വാധ്യായാദ്യോഗമാസീത യോഗാത്സ്വാധ്യായമാവസേത്।
സ്വാധ്യായയോഗസമ്പത്ത്യാ പരമാത്മാ പ്രകാശതേ ॥ **2** ॥ 280

തദീക്ഷണായ സ്വാധ്യായശ്ചക്ഷുർയോഗസ്തഥാ പരം।
ന മാംസചക്ഷുഷാ ദ്രഷ്ടും ബ്രഹ്മഭൂതസ്സ ശക്യതേ ॥ **3** ॥ 281

ശ്രീമൈത്രേയ ഉവാച

ഭഗവംസ്തമഹം യോഗം ജ്ഞാതുമിച്ഛാമി തം വദ।
ജ്ഞാതേ യത്രാഖിലാധാരം പശ്യേയം പരമേശ്വരം ॥ **4** ॥ 282

ശ്രീപരാശര ഉവാച

യഥാ കേശിധ്വജഃ പ്രാഹ ഖാണ്ഡിക്യായ മഹാത്മനേ।
ജനകായ പുരാ യോഗം തമഹം കഥയാമി തേ ॥ **5** ॥ 283

ശ്രീമൈത്രേയ ഉവാച

ഖാണ്ഡിക്യഃ കോഽഭവദ്ബ്രഹ്മൻകോ വാ കേശിധ്വജഃ കൃതീ।
കഥം തയോശ്ച സംവാദോ യോഗസംബന്ധവാനഭൂത് ॥ **6** ॥ 284

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ധർമധ്വജോ വൈ ജനകസ്തസ്യ പുത്രോഽമിതധ്വജഃ।
കൃതധ്വജശ്ച നാമ്നാസീത്സദാധ്യാത്മരതിർനൃപഃ ॥ **7** ॥ 285

കൃതധ്വജസ്യ പുത്രോഽഭൂത് ഖ്യാതഃ കേശിധ്വജോ നൃപഃ।
പുത്രോഽമിതധ്വജസ്യാപി ഖാണ്ഡിക്യജനകോഽഭവത് ॥ **8** ॥ 286

കർമമാർഗേണ ഖാണ്ഡിക്യഃ പൃഥിവ്യാമഭവത്കൃതീ।
കേശിധ്വജോഽപ്യതീവാസീദാത്മവിദ്യാവിശാരദഃ ॥ **9** ॥ 287

താവുഭാവപി ചൈവാസ്താം വിജിഗീഷൂ പരസ്പരം।
കേശിധ്വജേന ഖാണ്ഡിക്യസ്സ്വരാജ്യാദവരോപിതഃ ॥ **10** ॥ 288

പുരോധസാ മന്ത്രിഭിശ്ച സമവേതോഽൽപസാധനഃ।
രാജ്യാന്നിരാകൃതസ്സോഽഥ ദുർഗാരണ്യചരോഽഭവത് ॥ **11** ॥ 289

ഇയാജ സോഽപി സുബഹൂൻയജ്ഞാഞ്ജ്ഞാനവ്യപാശ്രയഃ।
ബ്രഹ്മവിദ്യാമധിഷ്ഠായ തർത്തും മൃത്യുമവിദ്യയാ ॥ **12** ॥ 290

ഏകദാ വർതമാനസ്യ യാഗേ യോഗവിദാം വര।
ധർമധേനും ജഘാനോഗ്രശ്ശാർദൂലോ വിജനേ വനേ ॥ **13** ॥ 291

തതോ രാജാ ഹതാം ശ്രുത്വാ ധേനും വ്യാഘ്രേണ ചർത്വിജഃ।
പ്രായശ്ചിത്തം സ പപ്രച്ഛ കിമത്രേതി വിധീയതാം ॥ **14** ॥ 292

തേഽപ്യൂചുർന വയം വിദ്മഃ കശേരുഃ പൃച്ഛ്യതാമിതി।
കശേരുരപി തേനോക്തസ്തഥൈവ പ്രാഹ ഭാർഗവം ॥ **15** ॥ 293

ശുനകം പൃച്ഛ രാജേന്ദ്ര നാഹം വേദ്മി സ വേത്സ്യതി।
സ ഗത്വാ തമപൃച്ഛച്ച സോഽപ്യാഹ ശൃണു യൻമുനേ ॥ **16** ॥ 294

ന കശേരുർന ചൈവാഹം ന ചാൻയഃ സാമ്പ്രതം ഭുവി।
വേത്ത്യേക ഏവ ത്വച്ഛത്രുഃ ഖാണ്ഡിക്യോ യോ ജിതസ്ത്വയാ ॥ **17** ॥ 295

സ ചാഹ തം വ്രജാമ്യേഷ പ്രഷ്ടുമാത്മരിപും മുനേ।
പ്രാപ്ത ഏവ മഹായജ്ഞോ യദി മാം സ ഹനിഷ്യതി ॥ **18** ॥ 296

പ്രായശ്ചിത്തമശേഷേണ സ ചേത്പൃഷ്ടോ വദിഷ്യതി।
തതശ്ചാവികലോ യാഗോ മുനിശ്രേഷ്ഠ ഭവിഷ്യതി ॥ **19** ॥ 297

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ഇത്യുക്ത്വാ രഥമാരുഹ്യ കൃഷ്ണാജിനധരോ നൃപഃ।
വനം ജഗാമ യത്രാസ്തേ സ ഖാണ്ഡിക്യോ മഹാമതിഃ ॥ **20** ॥ 298

തമാപതന്തമാലോക്യ ഖാണ്ഡിക്യോ രിപുമാത്മനഃ।
പ്രോവാച ക്രോധതാമ്രാക്ഷസ്സമാരോപിതകാർമുകഃ ॥ **21** ॥ 299

ഖാണ്ഡിക്യ ഉവാച

കൃഷ്ണാജിനം ത്വം കവചമാബധ്യാസ്മാൻഹനിഷ്യസി।
കൃഷ്ണാജിനധരേ വേത്സി ന മയി പ്രഹരിഷ്യതി ॥ **22** ॥ 300

മൃഗാണാം വദ പൃഷ്ഠേഷു മൂഢ കൃഷ്ണാജിനം ന കിം।
യേഷാം മയാ ത്വയാ ചോഗ്രാഃ പ്രഹിതാശ്ശിതസായകാഃ ॥ **23** ॥ 301

സ ത്വാമഹം ഹനിഷ്യാമി ന മേ ജീവൻവിമോക്ഷ്യസേ।
ആതതായ്യസി ദുർബുദ്ധേ മമ രാജ്യഹരോ രിപുഃ ॥ **24** ॥ 302

കേശിധ്വജ ഉവാച

ഖാണ്ഡിക്യ സംശയം പ്രഷ്ടും
ഭവന്തമഹമാഗതഃ।
ന ത്വാം ഹന്തും വിചാർയൈത -
ത്കോപം ബാണം വിമുഞ്ച വാ ॥ **25** ॥ 303

ശ്രീപരാശര ഉവാച

തതസ്സ മന്ത്രിഭിസ്സാർദ്ധമേകാന്തേ സപുരോഹിതഃ।
മന്ത്രയാമാസ ഖാണ്ഡിക്യസ്സുർവൈരേവ മഹാമതിഃ ॥ **26** ॥ 304

തമൂചുർമന്ത്രിണോ വധ്യോ രിപുരേഷ വശം ഗതഃ।
ഹതേഽസ്മിൻപൃഥിവീ സർവാ തവ വശ്യാ ഭവിഷ്യതി ॥ **27** ॥ 305

ഖാണ്ഡിക്യശ്ചാഹ താൻസർവാനേവമേതന്ന സംശയഃ।
ഹതേഽസ്മിൻപൃഥിവീ സർവാ മമ വശ്യാ ഭവിഷ്യതി ॥ **28** ॥ 306

പരലോകജയസ്തസ്യ പൃഥിവീ സകലാ മമ।
ന ഹൻമി ചേൽലോകജയോ മമ തസ്യ വസുന്ധരാ ॥ **29** ॥ 307

നാഹം മൻയേ ലോകജയാദധികാ സ്യാദ്വസുന്ധരാ।
പരലോകജയോഽനന്തസ്സ്വൽപകാലോ മഹീജയഃ ॥ **30** ॥ 308

തസ്മാന്നൈനം ഹനിഷ്യാമി യത്പൃച്ഛതി വദാമി തത് ॥ **31** ॥ 309

ശ്രീപരാശര ഉവാച

തതസ്തമഭ്യുപേത്യാഹ ഖാണ്ഡിക്യജനകോ രിപും।
പ്രഷ്ടവ്യം യത്ത്വയാ സർവം തത്പൃച്ഛസ്വ വദാമ്യഹം ॥ **32** ॥ 310

തതസ്സർവം യഥാവൃത്തം ധർമധേനുവധം ദ്വിജ।
കഥയിത്വാ സ പപ്രച്ഛ പ്രായശ്ചിത്തം ഹി തദ്ഗതം ॥ **33** ॥ 311

സ ചാചഷ്ട യഥാൻയായം ദ്വിജ കേശിധ്വജായ തത്।
പ്രായശ്ചിത്തമശേഷേണ യദ്വൈ തത്ര വിധീയതേ ॥ **34** ॥ 312

വിദിതാർഥസ്സ തേനൈവ ഹ്യനുജ്ഞാതോ മഹാത്മനാ।
യാഗഭൂമിമുപാഗമ്യ ചക്രേ സർവാഃ ക്രിയാഃ ക്രമാത് ॥ **35** ॥ 313

ക്രമേണ വിധിവദ്യാഗം നീത്വാ സോഽവഭൃഥാപ്ലുതഃ।
കൃതകൃത്യസ്തതോ ഭൂത്വാ ചിന്തയാമാസ പാർഥിവഃ ॥ **36** ॥ 314

പൂജിതാശ്ച ദ്വിജാസ്സർവേ സദസ്യാ മാനിതാ മയാ।
തഥൈവാർഥിജനോഽപ്യർഥൈർയോജിതോഽഭിമതൈർമയാ ॥ **37** ॥ 315

യഥാർഹമസ്യ ലോകസ്യ മയാ സർവം വിചേഷ്ടിതം।
അനിഷ്പന്നക്രിയം ചേതസ്തഥാപി മമ കിം യഥാ ॥ **38** ॥ 316

ഇത്ഥം സഞ്ചിന്തയന്നേവ സസ്മാര സ മഹീപതിഃ।
ഖാണ്ഡിക്യായ ന ദത്തേതി മയാ വൈ ഗുരുദക്ഷിണാ ॥ **39** ॥ 317

സ ജഗാമ തദാ ഭൂയോ രഥമാരുഹ്യ പാർഥിവഃ।
മൈത്രേയ ദുർഗഗഹനം ഖാണ്ഡിക്യോ യത്ര സംസ്ഥിതഃ ॥ **40** ॥ 318

ഖാണ്ഡിക്യോഽപി പുനർദൃഷ്ട്വാ തമായാന്തം ധൃതായുധം।
തസ്ഥൗ ഹന്തും കൃതമതിസ്തമാഹ സ പുനർനൃപഃ ॥ **41** ॥ 319

ഭോ നാഹം ത്വേഽപരാധായ പ്രാപ്തഃ ഖാണ്ഡിക്യ മാ ക്രുധഃ।
ഗുരോർനിഷ്ക്രയദാനായ മാമവേഹി ത്വമാഗതം ॥ **42** ॥ 320

നിഷ്പാദിതോ മയാ യാഗഃ സമ്യക്ത്വദുപദേശതഃ।
സോഽഹം തേ ദാതുമിച്ഛാമി വൃണീഷ്വ ഗുരുദക്ഷിണാം ॥ **43** ॥ 321

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ഭൂയസ്സ മന്ത്രിഭിസ്സാർദ്ധം മന്ത്രയാമാസ പാർഥിവഃ।
ഗുരുനിഷ്ക്രയകാമോഽയം കിം മയാ പ്രാർഥ്യതാമിതി ॥ **44** ॥ 322

തമൂചുർമന്ത്രിണോ രാജ്യമശേഷം പ്രാർഥ്യതാമയം।
ശത്രുഭിഃ പ്രാർഥ്യതേ രാജ്യമനായാസിതസൈനികൈഃ ॥ **45** ॥ 323

പ്രഹസ്യ താനാഹ നൃപസ്സ ഖാണ്ഡിക്യോ മഹാമതിഃ।
സ്വൽപകാലം മഹീപാൽയം മാദൃശൈഃ പ്രാർഥ്യതേ കഥം ॥ **46** ॥ 324

ഏവമേതദ്ഭവന്തോഽത്ര ഹ്യർഥസാധനമന്ത്രിണഃ।
പരമാർഥഃ കഥം കോഽത്ര യൂയം നാത്ര വിചക്ഷണാഃ ॥ **47** ॥ 325

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ഇത്യുക്ത്വാ സമുപേത്യൈനം സ തു കേശിധ്വജം നൃപഃ।
ഉവാച കിമവശ്യം ത്വം ദദാസി ഗുരുദക്ഷിണാം ॥ **48** ॥ 326

ബാഢമിത്യേവ തേനോക്തഃ ഖാണ്ഡിക്യസ്തമഥാബ്രവീത്।
ഭവാനധ്യാത്മവിജ്ഞാനപരമാർഥവിചക്ഷണഃ ॥ **49** ॥ 327

യദി ചേദ്ദീയതേ മഹ്യം ഭവതാ ഗുരുനിഷ്ക്രയഃ।
തത്ക്ലേശപ്രശമായാലം യത്കർമ തദുദീരയ ॥ **50** ॥ 328

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽംശേ ഷഷ്ഠോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ സപ്തമോഽധ്യായഃ ॥

കേശിധ്വജ ഉവാച

ന പ്രാർഥിതം ത്വയാ കസ്മാദസ്മദ്രാജ്യമകണ്ടകം ।
രാജ്യലാഭാദ്വിനാ നാൻയത്ക്ഷത്രിയാണാമതിപ്രിയം ॥ **1** ॥ 329

ഖാണ്ഡിക്യ ഉവാച

കേശിധ്വജ നിബോധ ത്വം മയാ ന പ്രാർഥിതം യതഃ ।
രാജ്യമേതദശേഷം തേ യത്ര ഗൃധ്നന്ത്യപണ്ഡിതാഃ ॥ **2** ॥ 330

ക്ഷത്രിയാണാമയം ധർമോ യത്പ്രജാപരിപാലനം ।
വധശ്ച ധർമയുദ്ധേന സ്വരാജ്യപരിപന്ഥിനാം ॥ **3** ॥ 331

തത്രാശക്തസ്യ മേ ദോഷോ നൈവാസ്ത്യപഹൃതേ ത്വയാ ।
ബന്ധായൈവ ഭവത്യേഷാ ഹ്യവിദ്യാപ്യക്രമോജ്ഝിതാ ॥ **4** ॥ 332

ജൻമോപഭോഗലിപ്സാർഥമിയം രാജ്യസ്പൃഹാ മമ ।
അൻയേഷാം ദോഷജാ സൈവ ധർമം വൈ നാനുരുധ്യതേ ॥ **5** ॥ 333

ന യാച്ഞാ ക്ഷത്രബന്ധൂനാം ധർമായൈതത്സതാം മതം ।
അതോ ന യാചിതം രാജ്യമവിദ്യാന്തർഗതം തവ ॥ **6** ॥ 334

രാജ്യേ ഗൃധ്നന്ത്യവിദ്വാംസോ മമത്വാഹൃതചേതസഃ ।
അഹംമാനമഹാപാനമദമത്താ ന മാദൃശാഃ ॥ **7** ॥ 335

ശ്രീപരാശര ഉവാച

പ്രഹൃഷ്ടസ്സാധ്വിതി പ്രാഹ തതഃ കേശിധ്വജോ നൃപഃ।
ഖാണ്ഡിക്യജനകം പ്രീത്യാ ശ്രൂയതാം വചനം മമ ॥ **8** ॥ 336

അഹം ഹ്യവിദ്യയാ മൃത്യും തർതുകാമഃ കരോമി വൈ।
രാജ്യം യാഗാംശ്ച വിവിധാൻഭോഗൈഃ പുണ്യക്ഷയം തഥാ ॥ **9** ॥ 337

തദിദം തേ മനോ ദിഷ്ട്യാ വിവേകൈശ്വർയതാം ഗതം।
തച്ഛ്രയതാമവിദ്യായാസ്സ്വരൂപം കുലനന്ദന ॥ **10** ॥ 338

അനാത്മൻയാത്മബുദ്ധിർയാ ചാസ്വേ സ്വമിതി യാ മതിഃ।
സംസാരതരുസംഭൂതിബീജമേതദ്ദ്വിധാ സ്ഥിതം ॥ **11** ॥ 339

പഞ്ചഭൂതാത്മകേ ദേഹേ ദേഹീ മോഹതമോവൃതഃ।
അഹം മമൈതദിത്യുച്ചൈഃ കുരുതേ കുമതിർമതിം ॥ **12** ॥ 340

ആകാശവായ്വഗ്നിജലപൃഥിവീഭ്യഃ പൃഥക് സ്ഥിതേ।
ആത്മൻയാത്മമയം ഭാവം കഃ കരോതി കലേവരേ ॥ **13** ॥ 341

കലേവരോപഭോഗ്യം ഹി ഗൃഹക്ഷേത്രാദികം ച കഃ।
അദേഹേ ഹ്യാത്മനി പ്രാജ്ഞോ മമേദമിതി മൻയതേ ॥ **14** ॥ 342

ഇത്ഥം ച പുത്രപൗത്രേഷു തദ്ദേഹോത്പാദിതേഷു കഃ।
കരോതി പണ്ഡിതസ്സ്വാമ്യമനാത്മനി കലേവരേ ॥ **15** ॥ 343

സർവം ദേഹോപഭോഗായ കുരുതേ കർമ മാനവഃ।
ദേഹശ്ചാൻയോ യദാ പുംസസ്തദാ ബന്ധായ തത്പരം ॥ **16** ॥ 344

മൃൺമയം ഹി യഥാ ഗേഹം ലിപ്യതേ വൈ മൃദംഭസാ।
പാർഥിവോഽയം തഥാ ദേഹോ മൃദംബ്വാലേപനസ്ഥിതഃ ॥ **17** ॥ 345

പഞ്ചഭൂതാത്മകൈർഭോഗൈഃ പഞ്ചഭൂതാത്മകം വപുഃ।
ആപ്യായതേ യദി തതഃ പുംസോ ഭോഗോഽത്ര കിം കൃതഃ ॥ **18** ॥ 346

അനേകജന്മസാഹസ്ത്രീം സംസാരപദവീം വ്രജൻ।
മോഹശ്രമം പ്രയാതോഽസൗ വാസനാരേണുകുംഠിതഃ ॥ **19** ॥ 347

പ്രക്ഷാൽയതേ യദാ സോഽസ്യ
രേണുർജ്ഞാനോഷ്ണവാരിണാ।
തദാ സംസാരപാന്ഥസ്യ
യാതി മോഹശ്രമശ്ശമം ॥ **20** ॥ 348

മോഹശ്രമേ ശമം യാതേ സ്വസ്ഥാന്തഃകരണഃ പുമാൻ।
അനൻയാതിശയാബാധം പരം നിർവാണമൃച്ഛതി ॥ **21** ॥ 349

നിർവാണമയ ഏവായമാത്മാ ജ്ഞാനമയോഽമലഃ।
ദുഃഖാജ്ഞാനമയാ ധർമാഃ പ്രകൃതേസ്തേ തു നാത്മനഃ ॥ **22** ॥ 350

ജലസ്യ നാഗ്നിസംസർഗഃ സ്ഥാലീസംഗാത്തഥാപി ഹി।
ശബ്ദോദ്രേകാദികാന്ധർമാംസ്തത്കരോതി യഥാ നൃപ ॥ **23** ॥ 351

തഥാത്മാ പ്രകൃതേസ്സംഗാദഹമ്മാനാദിദൂഷിതഃ।
ഭജതേ പ്രാകൃതാന്ധർമാനൻയസ്തേഭ്യോ ഹി സോഽവ്യയഃ ॥ **24** ॥ 352

തദേതത്കഥിതം ബീജമവിദ്യായാ മയാ തവ।
ക്ലേശാനാം ച ക്ഷയകരം യോഗാദൻയന്ന വിദ്യതേ ॥ **25** ॥ 353

ഖാണ്ഡിക്യ ഉവാച

തം തു ബ്രൂഹി മഹാഭാഗ യോഗം യോഗവിദുത്തമ।
വിജ്ഞാതയോഗശാസ്ത്രാർഥസ്ത്വമസ്യാം നിമിസന്തതൗ ॥ **26** ॥ 354

കേശിധ്വജ ഉവാച

യോഗസ്വരൂപം ഖാണ്ഡിക്യ ശ്രൂയതാം ഗദതോ മമ।
യത്ര സ്ഥിതോ ന ച്യവതേ പ്രാപ്യ ബ്രഹ്മലയം മുനിഃ ॥ **27** ॥ 355

മന ഏവ മനുഷ്യാണാം കാരണം ബന്ധമോക്ഷയോഃ।
ബന്ധായ വിഷയാസംഗ മുക്ത്യൈ നിർവിഷയം മനഃ ॥ **28** ॥ 356

വിഷയേഭ്യസ്സമാഹൃത്യ വിജ്ഞാനാത്മാ മനോ മുനിഃ।
ചിന്തയേൻമുക്തയേ തേന ബ്രഹ്മഭൂതം പരേശ്വരം ॥ **29** ॥ 357

ആത്മഭാവം നയത്യേനം തദ്ബ്രഹ്മ ധ്യായിനം മുനിം।
വികാര്യമാത്മനശ്ശക്ത്യാ ലോഹമാകർഷകോ യഥാ ॥ **30** ॥ 358

ആത്മപ്രയത്നസാപേക്ഷാ വിശിഷ്ടാ യാ മനോഗതിഃ।
തസ്യാ ബ്രഹ്മണി സംയോഗോ യോഗ ഇത്യഭിധീയതേ ॥ **31** ॥ 359

ഏവമത്യന്തവൈശിഷ്ട്യയുക്തധർമോപലക്ഷണഃ।
യസ്യ യോഗസ്സു വൈ യോഗീ മുമുക്ഷുരഭിധീയതേ ॥ **32** ॥ 360

യോഗയുക് പ്രഥമം യോഗീ യുഞ്ജാനോ ഹ്യഭിധീയതേ।
വിനിഷ്പന്നസമാധിസ്തു പരം ബ്രഹ്മോപലബ്ധിമാൻ ॥ **33** ॥ 361

യദ്യന്തരായദോഷേണ ദൂഷ്യതേ ചാസ്യ മാനസം।
ജൻമാന്തരൈരഭ്യസതോ മുക്തിഃ പൂർവസ്യ ജായതേ ॥ **34** ॥ 362

വിനിഷ്പന്നസമാധിസ്തു മുക്തിം തത്രൈവ ജൻമനി।
പ്രാപ്നോതി യോഗീ യോഗാഗ്നിദഗ്ധകർമചയോഽചിരാത് ॥ **35** ॥ 363

ബ്രഹ്മചർയമഹിംസാം ച സത്യാസ്തേയാപരിഗ്രഹാൻ।
സേവേത യോഗീ നിഷ്കാമോ യോഗ്യതാം സ്വമനോ നയൻ ॥ **36** ॥ 364

സ്വാധ്യായശൗചസന്തോഷതപാംസി നിയതാത്മവാൻ।
കുർവീത ബ്രഹ്മണി തഥാ പരസ്മിൻപ്രവണം മനഃ ॥ **37** ॥ 365

ഏതേ യമാസ്സുനിയമാഃ പഞ്ച പഞ്ച ച കീർതിതാഃ।
വിശിഷ്ടഫലദാഃ കാമ്യാ നിഷ്കാമാണാം വിമുക്തിദാഃ ॥ **38** ॥ 366

ഏകം ഭദ്രാസനാദീനാം സമാസ്ഥായ ഗുണൈർയുതഃ।
യമാഖ്യൈർനിയമാഖ്യൈശ്ച യുഞ്ജീത നിയതോ യതിഃ ॥ **39** ॥ 367

പ്രാണാഖ്യമനിലം വശ്യമഭ്യാസാത്കുരുതേ തു യത്।
പ്രാണായാമസ്സ വിജ്ഞേയസ്സബീജോഽബീജ ഏവ ച ॥ **40** ॥ 368

പരസ്പരേണാഭിഭവം പ്രാണാപാനൗ യഥാനിലൗ।
കുരുതസ്സദ്വിധാനേന തൃതീയസ്സംയമാത്തയോഃ ॥ **41** ॥ 369

തസ്യ ചാലംബനവതഃ സ്ഥൂലരൂപം ദ്വിജോത്തമ।
ആലംബനമനന്തസ്യ യോഗിനോഽഭ്യസതഃ സ്മൃതം ॥ **42** ॥ 370

ശബ്ദാദിഷ്വനുരക്തതാനി നിഗൃഹ്യാക്ഷാണി യോഗവിത്।
കുർയാച്ചിത്താനുകാരീണി പ്രത്യാഹാരപരായണഃ ॥ **43** ॥ 371

വശ്യതാ പരമാ തേന ജായതേഽതിചലാത്മനാം।
ഇന്ദ്രിയാണാമവശ്യൈസ്തൈർന യോഗീ യോഗസാധകഃ ॥ **44** ॥ 372

പ്രാണായാമേന പവനേ പ്രത്യാഹാരേണ ചേന്ദ്രിയേ।
വശീകൃതേ തതഃ കുർയാത്സ്ഥിതം ചേതശ്ശുഭാശ്രയേ ॥ **45** ॥ 373

ഖാണ്ഡിക്യ ഉവാച

കഥ്യതാം മേ മഹാഭാഗ ചേതസോ യശ്ശുഭാശ്രയഃ।
യദാധാരമശേഷം തദ്ധന്തി ദോഷമലോദ്ഭവം ॥ **46** ॥ 374

കേശിധ്വജ ഉവാച

ആശ്രയശ്ചേതസോ ബ്രഹ്മ ദ്വിധാ തച്ച സ്വഭാവതഃ।
ഭൂപ മൂർത്തമമൂർത്തം ച പരം ചാപരമേവ ച ॥ **47** ॥ 375

ത്രിവിധാ ഭാവനാ ഭൂപ വിശ്വമേതന്നിബോധതാം।
ബ്രഹ്മാഖ്യാ കർമസംജ്ഞാ ച തഥാ ചൈവോഭയാത്മികാ ॥ **48** ॥ 376

കർമഭാവാത്മികാ ഹ്യേകാ ബ്രഹ്മഭാവാത്മികാ പരാ ।
ഉഭയാത്മികാ തഥൈവാൻയാ ത്രിവിധാ ഭാവഭാവനാ ॥ **49** ॥ 377

സനന്ദനാദയോ യേ തു ബ്രഹ്മഭാവനയാ യുതാഃ ।
കർമഭാവനയാ ചാൻയേ ദേവാദ്യാഃ സ്ഥാവരാശ്ചരാഃ ॥ **50** ॥ 378

ഹിരൺയഗർഭാദിഷു ച ബ്രഹ്മകർമാത്മികാ ദ്വിധാ ।
ബോധാധികാരയുക്തേഷു വിദ്യതേ ഭാവഭാവനാ ॥ **51** ॥ 379

അക്ഷീണേഷു സമസ്തേഷു വിശേഷജ്ഞാനകർമസു ।
വിശ്വമേതത്പരം ചാൻയദ്ഭേദഭിന്നദൃശാം നൃണാം ॥ **52** ॥ 380

പ്രത്യസ്തമിതഭേദം യത്സത്താമാത്രമഗോചരം ।
വചസാമാത്മസംവേദ്യം തജ്ജ്ഞാനം ബ്രഹ്മസംജ്ഞിതം ॥ **53** ॥ 381

തച്ച വിഷ്ണോഃ പരം രൂപമരൂപാഖ്യമനുത്തമം ।
വിശ്വസ്വരൂപവൈരൂപ്യലക്ഷണം പരമാത്മനഃ ॥ **54** ॥ 382

ന തദ്യോഗയുജാ ശക്യം നൃപ ചിന്തയിതും യതഃ ।
തതഃ സ്ഥൂലം ഹരേ രൂപം ചിന്തയേദ്വിശ്വഗോചരം ॥ **55** ॥ 383

ഹിരൺയഗർഭോ ഭഗവാൻവാസുദേവഃ പ്രജാപതിഃ ।
മരുതോ വസവോ രുദ്രാ ഭാസ്കരാസ്താരകാ ഗ്രഹാഃ ॥ **56** ॥ 384

ഗന്ധർവയക്ഷദൈത്യാദ്യാസ്സകലാ ദേവയോനയഃ ।
മനുഷ്യാഃ പശവശ്ശൈലാസ്സമുദ്രാസ്സരിതോ ദ്രുമാഃ ॥ **57** ॥ 385

ഭൂപ ഭൂതാൻയശേഷാണി ഭൂതാനാം യേ ച ഹേതവഃ ।
പ്രധാനാദിവിശേഷാന്തം ചേതനാചേതനാത്മകം ॥ **58** ॥ 386

ഏകപാദം ദ്വിപാദം ച ബഹുപാദമപാദകം ।
മൂർത്തമേതദ്ധരേ രൂപം ഭാവനാത്രിതയാത്മകം ॥ **59** ॥ 387

ഏതത്സർവമിദം വിശ്വം ജഗദേതച്ചരാചരം।
പരബ്രഹ്മസ്വരൂപസ്യ വിഷ്ണോശ്ശക്തിസമന്വിതം ॥ **60** ॥ 388

വിഷ്ണുശക്തിഃ പരാ പ്രോക്താ
ക്ഷേത്രജ്ഞാഖ്യാ തഥാഽപരാ।
അവിദ്യാ കർമസംജ്ഞാന്യാ
തൃതീയാ ശക്തിരിഷ്യതേ ॥ **61** ॥ 389

യയാ ക്ഷേത്രജ്ഞശക്തിസ്സ്യാ വേഷ്ടിതാ നൃപ സർവഗാ।
സംസാരതാപാനഖിലാനവാപ്നോത്യതിസന്തതാൻ ॥ **62** ॥ 390

തയാ തിരോഹിതത്വാച്ച ശക്തിഃ ക്ഷേത്രജ്ഞസംജ്ഞിതാ।
സർവഭൂതേഷു ഭൂപാല താരതമ്യേന ലക്ഷ്യതേ ॥ **63** ॥ 391

അപ്രാണവത്സു സ്വൽപാ സാ സ്ഥാവരേഷു തതോഽധികാ।
സരീസൃപേഷു തേഭ്യോഽപി ഹ്യതിശക്ത്യാ പതത്രിഷു ॥ **64** ॥ 392

പതത്രിഭ്യോ മൃഗാസ്തേഭ്യസ്തച്ഛക്ത്യാ പശവോഽധികാഃ।
പശുഭ്യോ മനുജാശ്ചാതിശക്ത്യാ പുംസഃ പ്രഭാവിതാഃ ॥ **65** ॥ 393

തേഭ്യോഽപി നാഗഗന്ധർവയക്ഷാദ്യാ ദേവതാ നൃപ ॥ **66** ॥ 394

ശക്രസ്സമസ്തദേവേഭ്യസ്തതശ്ചാതി പ്രജാപതിഃ।
ഹിരൺയഗർഭോഽപി തതഃ പുംസഃ ശക്ത്യുപലക്ഷിതഃ ॥ **67** ॥ 395

ഏതാൻയശേഷരൂപാണി തസ്യ രൂപാണി പാർഥിവ।
യതസ്തച്ഛക്തിയോഗേന യുക്താനി നഭസാ യഥാ ॥ **68** ॥ 396

ദ്വിതീയം വിഷ്ണുസംജ്ഞസ്യ യോഗിധ്യേയം മഹാമതേ।
അമൂർത്തം ബ്രഹ്മണോ രൂപം യത്സദിത്യുച്യതേ ബുധൈഃ ॥ **69** ॥ 397

സമസ്താഃ ശക്തയശ്ചൈതാ നൃപ യത്ര പ്രതിഷ്ഠിതാഃ।
തദ്വിശ്വരൂപവൈരൂപ്യം രൂപമന്യദ്ധരേർമഹത് ॥ **70** ॥ 398

സമസ്തശക്തിരൂപാണി തത്കരോതി ജനേശ്വര।
ദേവതിർയങ്മനുഷ്യാദിചേഷ്ടാവന്തി സ്വലീലയാ ॥ **71** ॥ 399

ജഗതാമുപകാരായ ന സാ കർമനിമിത്തജാ।
ചേഷ്ടാ തസ്യാപ്രമേയസ്യ വ്യാപിൻയവ്യാഹതാത്മികാ ॥ **72** ॥ 400

തദ്രൂപം വിശ്വരൂപസ്യ തസ്യ യോഗയുജാ നൃപ।
ചിന്ത്യമാത്മവിശുദ്ധ്യർഥം സർവകിൽബിഷനാശനം ॥ **73** ॥ 401

യഥാഗ്നിരുദ്ധതശിഖഃ
കക്ഷം ദഹതി സാനിലഃ।
തഥാ ചിത്തസ്ഥിതോ വിഷ്ണു -
ർയോഗിനാം സർവകിൽബിഷം ॥ **74** ॥ 402

തസ്മാത്സമസ്തശക്തീനാമാധാരേ തത്ര ചേതസഃ।
കുർവീത സംസ്ഥിതിം സാ തു വിജ്ഞേയാ ശുദ്ധധാരണാ ॥ **75** ॥ 403

ശുഭാശ്രയഃ സ ചിത്തസ്യ സർവഗസ്യാചലാത്മനഃ।
ത്രിഭാവഭാവനാതീതോ മുക്തയേ യോഗിനോ നൃപ ॥ **76** ॥ 404

അൻയേ തു പുരുഷവ്യാഘ്ര ചേതസോ യേ വ്യപാശ്രയാഃ।
അശുദ്ധാസ്തേ സമസ്താസ്തു ദേവാദ്യാഃ കർമയോനയഃ ॥ **77** ॥ 405

മൂർത്തം ഭഗവതോ രൂപം സർവാപാശ്രയനിഃസ്പൃഹം।
ഏഷാ വൈ ധാരണാ പ്രോക്താ യച്ചിത്തം തത്ര ധാർയതേ ॥ **78** ॥ 406

യച്ച മൂർത്തം ഹരേ രൂപം യാദൃക്ചിന്ത്യം നരാധിപ।
തച്ഛ്രൂയതാമനാധാരാ ധാരണാ നോപപദ്യതേ ॥ **79** ॥ 407

പ്രസന്നവദനം ചാരുപദ്മപത്രോപമേക്ഷണം ।
സുകപോലം സുവിസ്തീർണലലാടഫലകോജ്ജ്വലം ॥ **80** ॥ 408

സമകർണാന്തവിന്യസ്തചാരുകുണ്ഡലഭൂഷണം ।
കംബുഗ്രീവം സുവിസ്തീർണശ്രീവത്സാങ്കിതവക്ഷസം ॥ **81** ॥ 409

വലിത്രിഭംഗിനാ മഗ്നനാഭിനാ ഹ്യുദരേണ ച ।
പ്രലംബാഷ്ടഭുജം വിഷ്ണുമഥവാപി ചതുർഭുജം ॥ **82** ॥ 410

സമസ്ഥിതോരുജംഗം ച സുസ്ഥിതാംഘ്രിവരാംബുജം ।
ചിന്തയേദ്ബ്രഹ്മഭൂതം തം പീതനിർമലവാസസം ॥ **83** ॥ 411

കിരീടഹാരകേയൂരകടകാദിവിഭൂഷിതം ॥ **84** ॥ 412

ശാർംഗശംഖഗദാഖംഗചക്രാക്ഷവലയാൻവിതം ।
വരദാഭയഹസ്തം ച മുദ്രികാരത്നഭൂഷിതം ॥ **85** ॥ 413

ചിന്തയേത്തൻമയോ യോഗീ സമാധായാത്മമാനസം ।
താവദ്യാവദ്ദൃഢീഭൂതാ തത്രൈവ നൃപ ധാരണാ ॥ **86** ॥ 414

വ്രജതസ്തിഷ്ഠതോഽൻയദ്വാ സ്വേച്ഛയാ കർമ കുർവതഃ ।
നാപയാതി യദാ ചിത്താത്സിദ്ധാം മൻയേത താം തദാ ॥ **87** ॥ 415

തതഃ ശംഖഗദാചക്രശാർംഗാദിരഹിതം ബുധഃ ।
ചിന്തയേദ്ഭഗവദ്രൂപം പ്രശാന്തം സാക്ഷസൂത്രകം ॥ **88** ॥ 416

സാ യദാ ധാരണാ തദ്വദവസ്ഥാനവതീ തതഃ ।
കിരീടകേയൂരമുഖൈർഭൂഷണൈ രഹിതം സ്മരേത് ॥ **89** ॥ 417

തദേകാവയവം ദേവം ചേതസാ ഹി പുനർബുധഃ ।
കുർയാത്തതോഽവയവിനി പ്രണിധാനപരോ ഭവേത് ॥ **90** ॥ 418

തദ്രൂപപ്രത്യയാ ചൈകാ സന്തതിശ്ചാന്യനിഃസ്പൃഹാ।
തദ്ധ്യാനം പ്രഥമൈരംഗൈഃ ഷഡ്ഭിർനിഷ്പാദ്യതേ നൃപ ॥ **91** ॥ 419

തസ്യൈവ കൽപനാഹീനം സ്വരൂപഗ്രഹണം ഹി യത്।
മനസാ ധ്യാനനിഷ്പാദ്യം സമാധിഃ സോഽഭിധീയതേ ॥ **92** ॥ 420

വിജ്ഞാനം പ്രാപകം പ്രാപ്യേ പരേ ബ്രഹ്മണി പാർഥിവ।
പ്രാപണീയസ്തഥൈവാത്മാ പ്രക്ഷീണാശേഷഭാവനഃ ॥ **93** ॥ 421

ക്ഷേത്രജ്ഞഃ കരണീ ജ്ഞാനം കരണം തസ്യ തേന തത്।
നിഷ്പാദ്യ മുക്തികാർയം വൈ കൃതകൃത്യോ നിവർതതേ ॥ **94** ॥ 422

തദ്ഭാവഭാവമാപന്നസ്തതോഽസൗ പരമാത്മനാ।
ഭവത്യഭേദീ ഭേദശ്ച തസ്യാജ്ഞാനകൃതോ ഭവേത് ॥ **95** ॥ 423

വിഭേദജനകേഽജ്ഞാനേ നാശമാത്യന്തികം ഗതേ।
ആത്മനോ ബ്രഹ്മണോ ഭേദമസന്തം കഃ കരിഷ്യതി ॥ **96** ॥ 424

ഇത്യുക്തസ്തേ മയാ യോഗഃ ഖാണ്ഡിക്യ പരിപൃച്ഛതഃ।
സംക്ഷേപവിസ്തരാഭ്യാം തു കിമന്യത്ക്രിയതാം തവ ॥ **97** ॥ 425

ഖാണ്ഡിക്യ ഉവാച

കഥിതേ യോഗസദ്ഭാവേ സർവമേവ കൃതം മമ।
തവോപദേശേനാശേഷോ നഷ്ടശ്ചിത്തമലോ യതഃ ॥ **98** ॥ 426

മമേതി യൻമയാ ചോക്തമസദേതന്ന ചാന്യഥാ।
നരേന്ദ്ര ഗദിതും ശക്യമപി വിജ്ഞേയവേദിഭിഃ ॥ **99** ॥ 427

അഹം മമേത്യവിദ്യേയം വ്യവഹാരസ്തഥാനയോഃ।
പരമാർഥസ്ത്വസംലാപോ ഗോചരേ വചസാം ന യഃ ॥ **100** ॥ 428

തദ്ഗച്ഛ ശ്രേയസേ സർവം മമൈതദ്ഭവതാ കൃതം।
യദ്വിമുക്തിപ്രദോ യോഗഃ പ്രോക്തഃ കേശിധ്വജാവ്യയഃ ॥ **101** ॥ 429

ശ്രീപരാശര ഉവാച

യഥാർഹം പൂജയാ തേന ഖാണ്ഡിക്യേന സ പൂജിതഃ।
ആജഗാമ പുരം ബ്രഹ്മംസ്തതഃ കേശിധ്വജോ നൃപഃ ॥ **102** ॥ 430

ഖാണ്ഡിക്യോഽപി സുതം കൃത്വാ രാജാനം യോഗസിദ്ധയേ।
വനം ജഗാമ ഗോവിന്ദേ വിനിവേശിതമാനസഃ ॥ **103** ॥ 431

തത്രൈകാന്തമതിർഭൂത്വാ യമാദിഗുണസംയുതഃ।
വിഷ്ണ്വാഖ്യേ നിർമലേ ബ്രഹ്മണ്യവാപ നൃപതിർലയം ॥ **104** ॥ 432

കേശിധ്വജോ വിമുക്ത്യർഥം സ്വകർമക്ഷപണോൻമുഖഃ।
ബുഭുജേ വിഷയാൻകർമ ചക്രേ ചാനഭിസംഹിതം ॥ **105** ॥ 433

സകൽയാണോപഭോഗൈശ്ച ക്ഷീണപാപോഽമലസ്തഥാ।
അവാപ സിദ്ധിമത്യന്താം താപക്ഷയഫലാം ദ്വിജ ॥ **106** ॥ 434

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽശേ സപ്തമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠോഽംശേ അഷ്ടമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ഇത്യേഷ കഥിതഃ സമ്യക് തൃതീയഃ പ്രതിസഞ്ചരഃ।
ആത്യന്തികോ വിമുക്തിർയാ ലയോ ബ്രഹ്മണി ശാശ്വതേ ॥ **1** ॥ 435

സർഗശ്ച പ്രതിസർഗശ്ച വംശമന്വന്തരാണി ച।
വംശാനുചരിതം ചൈവ ഭവതോ ഗദിതം മയാ ॥ **2** ॥ 436

പുരാണം വൈഷ്ണവം ചൈതത്സർവകിൽബിഷനാശനം।
വിശിഷ്ടം സർവശാസ്ത്രേഭ്യഃ പുരുഷാർഥോപപാദകം ॥ **3** ॥ 437

തുഭ്യം യഥാവന്മൈത്രേയ പ്രോക്തം ശുശ്രൂഷവേഽവ്യയം।
യദന്യദപി വക്തവ്യം തത്പൃച്ഛാദ്യ വദാമി തേ ॥ **4** ॥ 438

ശ്രീമൈത്രേയ ഉവാച

ഭഗവൻകഥിതം സർവം യത്പൃഷ്ടോഽസി മയാ മുനേ।
ശ്രുതം ചൈതൻമയാ ഭക്ത്യാ നാന്യത്പ്രഷ്ടവ്യമസ്തി മേ ॥ **5** ॥ 439

വിച്ഛിന്നാഃ സർവസന്ദേഹാ വൈമല്യം മനസഃ കൃതം।
ത്വത്പ്രസാദാന്മയാ ജ്ഞാതാ ഉത്പത്തിസ്ഥിതിസംക്ഷയാഃ ॥ **6** ॥ 440

ജ്ഞാതശ്ചതുർവിധോ രാശിഃ ശക്തിശ്ച ത്രിവിധാ ഗുരോ।
വിജ്ഞാതാ സാ ച കാർത്സ്ന്യേന ത്രിവിധാ ഭാവഭാവനാ ॥ **7** ॥ 441

ത്വത്പ്രസാദാന്മയാ ജ്ഞാതം ജ്ഞേയമന്യൈരലം ദ്വിജ।
യദേതദഖിലം വിഷ്ണോർജഗന്ന വ്യതിരിച്യതേ ॥ **8** ॥ 442

കൃതാർഥോഽഹമസന്ദേഹസ്ത്വത്പ്രസാദാൻമഹാമുനേ।
വർണധർമാദയോ ധർമാ വിദിതാ യദശേഷതഃ ॥ **9** ॥ 443

പ്രവൃത്തം ച നിവൃത്തം ച ജ്ഞാതം കർമ മയാഖിലം।
പ്രസീദ വിപ്രപ്രവര നാന്യത്പ്രഷ്ടവ്യമസ്തി മേ ॥ **10** ॥ 444

യദസ്യ കഥനായാസൈർയോജിതോഽസി മയാ ഗുരോ।
തത്ക്ഷമ്യതാം വിശേഷോഽസ്തി ന സതാം പുത്രശിഷ്യയോഃ ॥ **11** ॥ 445

ശ്രീപരാശര ഉവാച

ഏതത്തേ യൻമയാഖ്യാതം പുരാണം വേദസമ്മതം।
ശ്രുത്വേഽസ്മിൻസർവദോഷോത്ഥഃ പാപരാശിഃ പ്രണശ്യതി ॥ **12** ॥ 446

സർഗശ്ച പ്രതിസർഗശ്ച വംശമൻവന്തരാണി ച।
വംശാനുചരിതം കൃത്സ്നം മയാത്ര തവ കീർതിതം ॥ **13** ॥ 447

അത്ര ദേവാസ്തഥാ ദൈത്യാ ഗന്ധർവോരഗരാക്ഷസാഃ।
യക്ഷവിദ്യാധരാസ്സിദ്ധാഃ കഥ്യന്തേഽപ്സരസസ്തഥാ ॥ **14** ॥ 448

മുനയോ ഭാവിതാത്മാനഃ കഥ്യന്തേ തപസാൻവിതാഃ।
ചാതുർവർണ്യ തഥാ പുംസാം വിശിഷ്ടചരിതാനി ച ॥ **15** ॥ 449

പുണ്യാഃ പ്രദേശാ മേദിന്യാഃ
പുണ്യാ നദ്യോഽഥ സാഗരാഃ।
പർവതാശ്ച മഹാപുണ്യാ -
ശ്ചരിതാനി ച ധീമതാം ॥ **16** ॥ 450

വർണധർമാദയോ ധർമാ വേദശാസ്ത്രാണി കൃത്സ്നശഃ।
യേഷാം സംസ്മരണാത്സദ്യഃ സർവപാപൈഃ പ്രമുച്യതേ ॥ **17** ॥ 451

ഉത്പത്തിസ്ഥിതിനാശാനാം ഹേതുർയോ ജഗതോഽവ്യയഃ।
സ സർവഭൂതസ്സർവാത്മാ കഥ്യതേ ഭഗവാൻഹരിഃ ॥ **18** ॥ 452

അവശേനാപി യന്നാമ്നി കീർതിതേ സർവപാതകൈഃ।
പുമാൻവിമുച്യതേ സദ്യഃ സിംഹത്രസ്തൈർവൃകൈരിവ ॥ **19** ॥ 453

യന്നാമകീർതനം ഭക്ത്യാ വിലായനമനുത്തമം।
മൈത്രേയാശേഷപാപാനാം ധാതൂനാമിവ പാവകഃ ॥ **20** ॥ 454

കലികൽമഷമത്യുഗ്രം നരകാർതിപ്രദം നൃണാം।
പ്രയാതി വിലയം സദ്യഃ സകൃദ്യത്ര ച സംസ്മൃതേ ॥ **21** ॥ 455

ഹിരണ്യഗർഭദേവേന്ദ്രരുദ്രാദിത്യാശ്വിവായുഭിഃ।
പാവകൈർവസുഭിഃ സാധ്യൈർവിശ്വേദേവാദിഭിഃ സുരൈഃ ॥ **22** ॥ 456

യക്ഷരക്ഷോരഗൈഃ സിദ്ധ -
ർദൈത്യഗന്ധർവദാനവൈഃ।
അപ്സരോഭിസ്തഥാ താരാ -
നക്ഷത്രൈഃ സകലൈർഗ്രഹൈഃ ॥ **23** ॥ 457

സപ്തർഷിഭിസ്തഥാ ധിഷ്ണ്യൈ -
ർധിഷ്ണ്യാധിപതിഭിസ്തഥാ।
ബ്രാഹ്മണാദ്യൈർമനുഷ്യൈശ്ച
തഥൈവ പശുഭിർമൃഗൈഃ ॥ **24** ॥ 458

സരീസൃപൈർവിഹംഗൈശ്ച പലാശാദ്യൈർമഹീരുഹൈഃ।
വനാഗ്നിസാഗരസരിത്പാതാലൈഃ സധരാദിഭിഃ ॥ **25** ॥ 459

ശബ്ദാദിഭിശ്ച സഹിതം ബ്രഹ്മാണ്ഡമഖിലം ദ്വിജ।
മേരോരിവാണുർയസ്യൈതദ്യന്മയം ച ദ്വിജോത്തമ ॥ **26** ॥ 460

സ സർവഃ സർവവിത്സർവസ്വരൂപോ രൂപവർജിതഃ।
ഭഗവാൻകീർതിതോ വിഷ്ണുരത്ര പാപപ്രണാശനഃ ॥ **27** ॥ 461

യദശ്വമേധാവഭൃഥേ സ്നാതഃ പ്രാപ്നോതി വൈ ഫലം।
മാനവസ്തദവാപ്നോതി ശ്രുത്വൈതൻമുനിസത്തമ ॥ **28** ॥ 462

പ്രയാഗേ പുഷ്കരേ ചൈവ കുരുക്ഷേത്രേ തഥാർണവേ।
കൃതോപവാസഃ പ്രാപ്നോതി തദസ്യ ശ്രവണാന്നരഃ ॥ **29** ॥ 463

യദഗ്നിഹോത്രേ സുഹുതേ വർഷേണാപ്നോതി മാനവഃ।
മഹാപുൺയഫലം വിപ്ര തദസ്യ ശ്രവണാത്സകൃത് ॥ **30** ॥ 464

യജ്ജ്യേഷ്ഠശുക്ല ദ്വാദശ്യാം സ്നാത്വാ വൈ യമുനാജലേ।
മഥുരായാം ഹരിം ദൃഷ്ട്വാ പ്രാപ്നോതി പുരുഷഃ ഫലം ॥ **31** ॥ 465

തദാപ്നോത്യഖിലം സമ്യഗധ്യായം യഃ ശൃണോതി വൈ।
പുരാണസ്യാസ്യ വിപ്രർഷേ കേശവാർപിതമാനസഃ ॥ **32** ॥ 466

യമുനാസലിലസ്നാതഃ പുരുഷോ മുനിസത്തമ।
ജ്യേഷ്ഠാമൂലേ സിതേ പക്ഷേ ദ്വാദശ്യാം സമുപോഷിതഃ ॥ **33** ॥ 467

സമഭ്യർച്യാച്യുതം സമ്യങ് മഥുരായാം സമാഹിതഃ।
അശ്വമേധസ്യ യജ്ഞസ്യ പ്രാപ്നോത്യവികലം ഫലം ॥ **34** ॥ 468

ആലോക്യർദ്ധിമഥാൻയേഷാമുന്നീതാനാം സ്വവംശജൈഃ।
ഏതത്കിലോചുരൻയേഷാം പിതരഃ സപിതാമഹാഃ ॥ **35** ॥ 469

കച്ചിദസ്മത്കുലേ ജാതഃ കാലിന്ദീസലിലാപ്ലുതഃ।
അർചയിഷ്യതി ഗോവിന്ദം മഥുരായാമുപോഷിതഃ ॥ **36** ॥ 470

ജ്യേഷ്ഠാമൂലേ സിതേ പക്ഷേ യൈനൈവം വയമപ്യുത।
പരാമൃദ്ധിമവാപ്സ്യാമസ്താരിതാഃ സ്വകുലോദ്ഭവൈഃ ॥ **37** ॥ 471

ജ്യേഷ്ഠാമൂലേ സിതേ പക്ഷേ സമഭ്യർച്യ ജനാർദനം ।
ധൻയാനാം കുലജഃ പിണ്ഡാൻയമുനായാം പ്രദാസ്യതി ॥ **38** ॥ 472

തസ്മിൻകാലേ സമഭ്യർച്യ തത്ര കൃഷ്ണം സമാഹിതഃ ।
ദത്ത്വാ പിണ്ഡം പിതൃഭ്യശ്ച യമുനാസലിലാപ്ലുതഃ ॥ **39** ॥ 473

യദാപ്നോതി നരഃ പുൺയം താരയൻസ്വപിതാമഹാൻ ।
ശ്രുത്വാധ്യായം തദാപ്നോതി പുരാണസ്യാസ്യ ഭക്തിതഃ ॥ **40** ॥ 474

ഏതത്സംസാരഭീരൂണാം പരിത്രാണമനുത്തമം ।
ശ്രാവ്യാണാം പരമം ശ്രാവ്യം പവിത്രാണാമനുത്തമം ॥ **41** ॥ 475

ദുഃസ്വപ്നനാശനം നൃണാം സർവദുഷ്ടനിബർഹണം ।
മംഗലം മംഗലാനാം ച പുത്രസമ്പത്പ്രദായകം ॥ **42** ॥ 476

ഇദമാർഷം പുരാ പ്രാഹ ഋഭവേ കമലോദ്ഭവഃ ।
ഋഭുഃ പ്രിയവ്രതായാഹ സ ച ഭാഗുരയേഽബ്രവീത് ॥ **43** ॥ 477

ഭാഗുരിഃ സ്തംഭമിത്രായ ദധീചായ സ ചോക്തവാൻ ।
സാരസ്വതായ തേനോക്തം ഭൃഗുസ്സാരസ്വതേന ച ॥ **44** ॥ 478

ഭൃഗുണാ പുരുകുത്സായ നർമദായൈ സ ചോക്തവാൻ ।
നർമദാ ധൃതരാഷ്ട്രായ നാഗായാപൂരണായ * ച ॥ **45** ॥ 479

താഭ്യാം ച നാഗരാജായ പ്രോക്തം വാസുകയേ ദ്വിജ ।
വാസുകിഃ പ്രാഹ വത്സായ വത്സശ്ചാശ്വതരായ വൈ ॥ **46** ॥ 480

കംബലായ ച തേനോക്തമേലാപുത്രായ തേന വൈ ॥ **47** ॥ 481

പാതാലം സമനുപ്രാപ്തസ്തതോ വേദശിരാ മുനിഃ ।
പ്രാപ്തവാനേതദഖിലം സ ച പ്രമതയേ ദദൗ ॥ **48** ॥ 482

ദത്തം പ്രമതിനാ ചൈത -
ജ്ജാതുകർണായ ധീമതേ।
ജാതുകർണേന ചൈവോക്ത -
മൻയേഷാം പുൺയകർമണാം ॥ **49** ॥ 483

പുലസ്ത്യവരദാനേന മമാപ്യേതത്സ്മൃതിം ഗതം।
മയാപി തുഭ്യം മൈത്രേയ യഥാവത്കഥിതം ത്വിദം ॥ **50** ॥ 484

ത്വമപ്യേതച്ഛിനീകായ കലേരന്തേ വദിഷ്യസി ॥ **51** ॥ 485

ഇത്യേതത്പരമം ഗുഹ്യം കലികൽമഷനാശനം।
യഃ ശൃണോതി നരോ ഭക്ത്യാ സർവപാപൈഃ പ്രമുച്യതേ ॥ **52** ॥ 486

സമസ്തതീർഥസ്നാനാനി സമസ്താമരസംസ്തുതിഃ।
കൃതാ തേന ഭവേദേതദ്യഃ ശൃണോതി ദിനേ ദിനേ ॥ **53** ॥ 487

കപിലാദാനജനിതം പുൺയമത്യന്തദുർലഭം।
ശ്രുത്വൈതസ്യ ദശാധ്യായാനവാപ്നോതി ന സംശയഃ ॥ **54** ॥ 488

യസ്ത്വേതത്സകലം ശൃണോതി പുരുഷഃ
കൃത്വാ മനസ്യച്യുതം
സർവം സർവമയം സമസ്തജഗതാ -
മാധാരമാത്മാശ്രയം।
ജ്ഞാനജ്ഞേയമനാദിമന്തരഹിതം
സർവാമരാണാം ഹിതം
സ പ്രാപ്നോതി ന സംശയോഽസ്ത്യവികലം
യദ്വാജിമേധേ ഫലം ॥ **55** ॥ 489

യത്രാദൗ ഭഗവാംശ്ചരാചരഗുരുർമധ്യേ തഥാന്തേ ച സഃ
ബ്രഹ്മജ്ഞാനമയോഽച്യുതോഽഖിലജഗൻമധ്യാന്തസർഗപ്രഭുഃ।

തത്സർവം പുരുഷഃ പവിത്രമമലം ശൃണ്വൻപഠൻവാചയൻ
പ്രാപ്നോത്യസ്തി ന തത്ഫലം
ത്രിഭുവനേഷ്വേകാന്തസിദ്ധിർഹരിഃ ॥ **56** ॥ 490

യസ്മിന്ന്യസ്തമതിർന യാതി നരകം
സ്വർഗോഽപി യച്ചിന്തനേ
വിഘ്നോ യത്ര നിവേശിതാത്മമനസോ
ബ്രാഹ്മോഽപി ലോകോഽൽപകഃ।
മുക്തിം ചേതസി യഃ സ്ഥിതോഽമലധിയാം
പുംസാം ദദാത്യവ്യയഃ
കിം ചിത്രം യദഘം പ്രയാതി വിലയം
തത്രാച്യുതേ കീർതിതേ ॥ **57** ॥ 491

യജ്ഞൈർയജ്ഞവിദോ യജന്തി സതതം
യജ്ഞേശ്വരം കർമിണോ
യം വൈ ബ്രഹ്മമയം പരാവരമയം
ധ്യായന്തി ച ജ്ഞാനിനഃ।
യം സഞ്ചിന്ത്യ ന ജായതേ ന മ്രിയതേ
നോ വർദ്ധതേ ഹീയതേ
നൈവാസന്ന ച സദ്ഭവത്യതി തതഃ
കിം വാ ഹരേഃ ശ്രൂയതാം ॥ **58** ॥ 492

കവ്യം യഃ പിതൃരൂപധൃഗ്വിധിഹുതം
ഹവ്യം ച ഭുങ്ക്തേ വിഭു -
ർദേവത്വേ ഭഗവാനനാദിനിധനഃ
സ്വാഹാസ്വധാസംജ്ഞിതേ।
യസ്മിൻബ്രഹ്മണി സർവശക്തിനിലയേ
മാനാനി നോ മാനിനാം

നിഷ്ഠായൈ പ്രഭവന്തി ഹന്തി കലുഷം
ശ്രോത്രം സ യാതോ ഹരിഃ ॥ **59** ॥ 493

നാന്തോഽസ്തി യസ്യ ന ച യസ്യ സമുദ്ഭവോഽസ്തി
വൃദ്ധിർന യസ്യ പരിണാമവിവർജിതസ്യ।
നാപക്ഷയം ച സമുപൈത്യവികാരി വസ്തു
യസ്തം നതോഽസ്മി പുരുഷോത്തമമീശമീഡ്യം ॥ **60** ॥ 494

തസ്യൈവ യോഽനു ഗുണഭുഗ്ബഹുധൈക ഏവ
ശുദ്ധോഽപ്യശുദ്ധ ഇവ ഭാതി ഹി മൂർതിഭേദൈഃ।
ജ്ഞാനാൻവിതഃ സകലസത്ത്വവിഭൂതികർതാ
തസ്മൈ നമോഽസ്തു പുരുഷായ സദാവ്യയായ ॥ **61** ॥ 495

ജ്ഞാനപ്രവൃത്തിനിയമൈക്യമയായ പുംസോ
ഭോഗപ്രദാനപടവേ ത്രിഗുണാത്മകായ।
അവ്യാകൃതായ ഭവഭാവനകാരണായ
വന്ദേ സ്വരൂപഭവനായ സദാജരായ ॥ **62** ॥ 496

വ്യോമാനിലാഗ്നിജലഭൂരചനാമയായ
ശബ്ദാദിഭോഗ്യവിഷയോപനയക്ഷമായ।
പുംസഃ സമസ്തകരണൈരുപകാരകായ
വ്യക്തായ സൂക്ഷ്മബൃഹദാത്മവതേ നതോഽസ്മി ॥ **63** ॥ 497

ഇതി വിവിധമജസ്യ യസ്യ രൂപം
പ്രകൃതിപരാത്മമയം സനാതനസ്യ।
പ്രദിശതു ഭഗവാനശേഷപുംസാം
ഹരിരപജൻമജരാദികാം സ സിദ്ധിം ॥ **64** ॥ 498

॥ ഇതി ശ്രീവിഷ്ണുപുരാണേ ഷഷ്ഠോഽംശേ അഷ്ടമോഽധ്യായഃ ॥